

Jan van Campen

De verzameling van de amateur-sinoloog J.Th. Royer in het Rijksmuseum

In de tweede helft van de achttiende eeuw werd in Den Haag een grote verzameling Chinese voorwerpen aangelegd. De samensteller hiervan, Jean Theodore Royer (1737-1807), probeerde taal en cultuur van China te doorgronden. Dankzij een legaat van zijn weduwe kwam deze verzameling in het bezit van een voorloper van het Rijksmuseum, het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden. In het Rijksmuseum is het nu het oudste Aziatische bestand. Ook de collectie prenten die Royer – geheel los van de verzameling Chinese voorwerpen – bijeenbracht, kwam dankzij het legaat van zijn weduwe in een openbare verzameling terecht: het Leidse Prentenkabinet. Voldoende reden aandacht te besteden aan J.Th. Royer en zijn verzamelingen.

Royers belangstelling voor China is uitzonderlijk. In de zeventiende eeuw waren Nederlandse reisverslagen een onmisbare informatiebron over het Chinese rijk. Dit leidde in Nederland echter niet tot blijvende serieuze belangstelling voor de taal en cultuur van China. Dat is verwonderlijk want de mogelijkheden voor een diepgaande studie waren in de achttiende eeuw beter dan voorheen. De handelscontacten tussen Nederland en China bloeiden; jaarlijks voeren VOC-schepen naar de permanente Nederlandse vestiging in Canton. Enorme hoeveelheden Chinese producten bereikten Europa, waardoor een ware China-rage ontstond. Chinese voorwerpen vonden een plaats in de Nederlandse interi-

eurs en werden gecombineerd met Europese navolgingen van de Chinese voorbeelden. In het buitenland bestond meer belangstelling voor de sinologie. Een grote bron van kennis vormden de berichten van missionarissen die in China werkten. Zij publiceerden over uiteenlopende onderwerpen in de bekende *Lettres*, die aan hun beschermheer Lodewijk XIV waren opgedragen en jaarlijks verschenen.¹ De uitvoerige overzichtswerken over China die in Frankrijk in de achttiende eeuw werden gepubliceerd, maken duidelijk hoezeer de kennis over dit land was toegenomen dankzij de Franse sinologen.²

Aan de Nederlandse universiteiten had de bestudering van de Chinese taal zich beperkt tot het werk van de Leidse hoogleraar Jacobus Golius (1596-1667), die met de hulp van een uit China terugkerende Portugese missionaris, Martino Matini (1614-1661), het verband meende te ontdekken tussen Perzisch en Chinees schrift. De belangstelling van Golius leidde niet tot een traditie in de bestudering van de Chinese taal.³ Na zijn dood besteedden geleerden alleen nog zijdelings aandacht aan dit onderwerp. Bijvoorbeeld aan de vraag of er een relatie bestond tussen het Hebreeuws en het Chinees. Wel legden veel welgestelde burgers verzamelingen exotische voorwerpen aan, maar kort na 1700 nam hun belangstelling voor dit onderwerp af.

Op bescheiden schaal vormt het werk van de Haagse jurist Royer een uitzondering op dit

beeld. Royer was geen beroepsgeleerde zoals de sinologen in Frankrijk, maar een typische achttiende-eeuwse amateur: een bemiddelde en beschaafde burger die zich in zijn vrije tijd bezighield met wetenschappelijke studies, filosofische vraagstukken en de schone kunsten. China was één van zijn liefhebberijen en om meer kennis te vergaren over de taal en het leven in dit land, maakte hij dankbaar gebruik van de Nederlandse handelscontacten. Hij was bevriend met enkele voc-beambten die hoge functies hadden als koopman in China. Zij brachten voor Royer Chinese boeken en plaatwerken mee, waaruit hij door ijverige zelfstudie en waarschijnlijk met enige hulp van tolken in China, zichzelf het Chinees leerde. Daarnaast brachten zij voorwerpen uit China mee waardoor hij een grote verzameling kon opbouwen.

Royers collectie Chinese voorwerpen verdient onze bijzondere aandacht, aangezien zij de basis vormde van één van de eerste musea in Nederland, het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden.⁴ Dit museum bestaat sinds 1883 niet meer en bij de opheffing werd de verzameling verspreid over verschillende Rijksmusea.⁵ De voorwerpen, die volgens de normen van de tijd kunsthandwerk-waarde bezaten, vonden een plaats in het Rijksmuseum in Amsterdam⁶; de voorwerpen met een etnografische waarde werden overgebracht naar de voorloper van het Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden.

Jean Theodore Royer

Jean Theodore werd op 4 november 1737 in Den Haag geboren. Zijn vader Jean Royer (1705–1783) was predikant in de Waalse kerk, eerst in Leeuwarden, vervolgens in Den Haag en vanaf 1735 hofpredikant van stadhouder Willem v. De familie Royer was een hugenoten-familie die echter al geruime tijd in Nederland gevestigd was.⁷

Over de jeugd van Royer is nog weinig bekend. In het ouderlijk huis van Ds. Royer zal hij zeker een godvruchtige opvoeding hebben genoten en zal ook de sympathie voor het Oranje-huis zijn ontstaan.⁸ Door zijn vader raakte Royer vertrouwd met het verzamelen en werd zijn belangstelling gewekt voor de Nederlandse geschiedenis.

Jean Royer sr. had een vermaarde collectie boeken en historische handschriften.

Al vanaf zijn vroegste jeugd had Jean Theodore belangstelling voor talen. *Nog zeer jong zijnde, was hij het Latijn en Grieksch boven zijne jaren magtig, en maakte sedert daarin meer dan gewone vorderingen door het onderwijs en de vriendschap van en met den beroemden Ruhnkenius, die nooit dan met hoogachting van hem sprak.*⁹ Ondanks deze talenten ging Royer rechten studeren in Leiden, waar hij op twintigjarige leeftijd promoveerde.¹⁰ Mede dankzij de goede relaties van zijn vader in de kringen van het stadhouderlijke hof, kan het voor Royer niet moeilijk zijn geweest een ambt te verwerven. Hij werd in 1765 secretaris van het Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland en in 1777 kwam hier de functie van substituut-griffier bij. Het hof was een gerechtelijk college dat zich voornamelijk bezighield met appèlvonnissen van lagere gerechtshoven.¹¹ Royer was zelf als secretaris en substituut-griffier geen lid van het college. Deze functies behoorden tot de zogenaamde hogere dienende ambten. Personen die deze ambten vervulden behoorden niet tot de regenten van de stad, maar zij waren meestal wel afkomstig uit de patricische families.¹² Het principe van de substitutie hield in dat een persoon die een ambt verwierf, dit kon laten uitvoeren door een ander, waarbij dan natuurlijk een verdeling van de verdiensten werd vastgesteld.¹³ Royer trouwde in 1766 met Johanna Louisa van Oldenbarnevelt genaamd Tulling. Zij woonden waarschijnlijk de eerste jaren van hun huwelijk bij Jean Royer sr. in een huis aan de Maliestraat. Daar bracht de Zweedse letterkundige J.J. Björnstahl (1731–1779) in 1774 een bezoek aan de verzamelingen van vader en zoon Royer.¹⁴ In 1778 verhuisden Jean Theodore en zijn vrouw naar een groot huis aan de Herengracht 17 in Den Haag. Royer kocht *huis, erf en tuin met stalling over de Boschbrug aan 't Bezuidenhout* (hier staat nu het gebouw van de ABN-Amro-bank) voor f 15.180,- uit de boedel van Jacoba gravin van Hogendorp.¹⁵ Met de imposante woning van de baron Van Brantsenburg als buurhuis en vlakbij het Haagse bos woonde Royer in een vooraanstaande buurt van Den Haag.¹⁶

Afb. 1. Grafmonument voor Gerard Meerman in de Pieterskerk te Leiden. Foto Angele Steentjes.

In de zomer kon het huishouden zich verplaatsen naar het buiten Lierzicht; dit lag tussen Delft en Rotterdam.

De boedelbeschrijving die na de dood van de weduwe Royer werd gemaakt en haar testament informeren ons ook over het personeel van de familie. Zij legateerde aan haar oudgedienden elk een bedrag.¹⁷ Zo wordt duidelijk dat het huishoudelijk personeel bestond uit een dienstmaagd, een knecht en een tuinman die terzijde werden gestaan door twee schoonmaaksters. Dit komt ongeveer overeen met de drie slaapplekken voor het personeel die zich op de zolder van het huis bevonden. Mevrouw Royer bedacht in haar testament ook de klerk van Jean Theodore. Hoewel deze bij Royer persoonlijk in dienst was geweest, stond hij Royer bij tijdens het werk in het Hof.¹⁸

Ontwikkelde burger en amateur-geleerde

Uit Royers levensbeschrijving blijkt een brede ontwikkeling die paste bij een welgestelde achttiende-eeuwse burger:¹⁹ *Hij bepaalde zich niet alleenlijk bij de Godgeleerdheid en Regtskunde, maar ook bij de Wijsgeerte en, 't gene zeldzamer is, zelfs bij het Geneeskundige. Ongemeene vorderingen had hij gemaakt in de Teeken- en Schilderkunde, en dat bijna zonder meester, maar door eigene oefeninge.*²⁰ Een grafmonument in de Leidse Pieterskerk, waarvoor hij een ontwerp maakte, getuigt van één aspect van zijn vermogens (afb. 1).²¹

Royer werd in het jaar van zijn huwelijk lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde. Dit landelijke genootschap was in datzelfde jaar opgericht en had de bestudering van de *Tael Dicht en Oudheidkunde onzes Vaderlands* tot doel.²² Hieronder vielen de zorg voor een goed gebruik en het behoud van de Nederlandse taal en de bestudering en de zorg voor historische monumenten en oorkonden. Royers kennis van talen verklaart zijn lidmaatschap van de Maatschappij voldoende, maar ook de Nederlandse geschiedenis en monumenten hadden zijn belangstelling. Zo maakte hij schetsen van details in het Hof van Holland en de Franse kerk in Den Haag en van de *stoel van vrouwe Jacoba op 't Huis Teylingen*.²³ Royer zal zich serieus met deze zaken hebben beziggehouden. De bekende historicus Hendrik van Wijn (1740–1831), eveneens lid van de Maatschappij, polste Royer in 1798 of hij de schetsen uit de Franse kerk zou mogen gebruiken voor een publicatie.²⁴ Van Wijn werkte op dat moment aan een reeks van *Historische en letterkundige avondstonden*, geschriften over de Nederlandse geschiedenis en historische letterkunde. Hij probeerde voor de verschillende onderwerpen steeds deskundige auteurs te vinden.²⁵ De weduwe Royer maakte voor het tekenwerk van haar man een speciaal legaat: *Al hetgeen den Heer overleedene naar Antiquiteiten heeft getekend, zoowel de teekeningen van de graven in de Fransche Kerk als alle Chineesche Teekeningen en prenten daar onder begreepen.*²⁶ Royers activiteiten binnen de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde zijn verder

beperkt gebleven. Hij heeft niet gepubliceerd en zijn naam komt niet voor in de lijst van bestuursleden.²⁷ Royer zal tenminste de jaarvergaderingen hebben bezocht; dit werd in de statuten als eis voor de leden opgenomen. In zijn bibliotheek bewaarde hij de verslagen van deze jaarvergaderingen.²⁸ Toch is Royers lidmaatschap van belang, vooral door de contacten met bekende achttiende-eeuwse geleerden die hij daar kon opdoen. Van de Maatschappij waren niet alleen amateurs zoals Royer lid, maar ook mensen die beroepsmatig met de Nederlandse geschiedenis en letterkunde bezig waren. Met sommigen heeft Royer gecorrespondeerd en enkele van deze contacten zijn ons bekend dankzij bewaard gebleven brieven.²⁹ Royer werd ook door *verscheiden schrijvers* om advies gevraagd.³⁰ Zo kon hij Isaac Titsingh (1745–1812) die hoge posten bekleedde binnen de VOC en in zijn vrije tijd serieus Oosterse talen en culturen bestudeerde, van advies dienen bij de publicatie van een tekst over de Chinese tijdrekening. Een probleem vormden de Chinese karakters die hierin megedrukt moesten worden.³¹ Titsingh had eerst advies gevraagd aan H.A. Schultens (1763–1793), hoogleraar Oosterse talen en Hebreeuwse oudheden, maar deze achtte het raadzaam ook Royers oordeel te horen. Royers mening werd *door deszelfs veel vermogende talenten, en invloed, zeer op prijs gesteld*.³² Titsingh schreef over de aandacht van Royer en Schultens: *Met geen geringe satisfactie ontwaar ik de goet keuring met welke de Heer Professor Schultens, en de Heer Griffier Royer de teidrekening gelieven te vereeren*, waaruit duidelijk Titsinghs waardering voor de beide redacteuren blijkt.³³ Uit het voorbeeld van de tijdrekening van Titsingh en uit de uitgebreide lijst van geleerden met wie Royer heeft gecorrespondeerd, kunnen we opmaken dat Royer in zijn eigen tijd als amateur-geleerde zeker serieus werd genomen.

Behalve deze wetenschappelijke interesse voor de letteren, schreef Royer ook zelf verzen. In een kast in een kabinetje naast zijn bibliotheek, bewaarde hij een zilveren penning van het genootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt*.³⁴ Van dit in 1772 opgerichte

genootschap waren de leden afkomstig uit de hogere lagen van de Haagse maatschappij. Zij schreven gedichten, waarvan een selectie werd uitgegeven. In een voorwoord van één van deze publicaties staan de bestuurders vermeld. Royer blijkt sinds zeven april 1773 medebestuurder van het genootschap te zijn.³⁵ Helaas zijn de gedichten zonder auteursnaam gepubliceerd, slechts in enkele gevallen vindt men initialen. Tot nu toe zijn geen gedichten van Royer teruggevonden. Een deel van de ontmoetingen met gelijkgestemde liefhebbers en geleerden vond bij Royer thuis plaats. Dankzij de boedelbeschrijving, weten we dat zijn huis hiervoor voldoende mogelijkheden bood. Op de begane grond bevonden zich verschillende representatieve vertrekken. In de *grootte geele zaal* was voor grotere gezelschappen ruimte. Hier stonden twaalf stoelen met gele zijden bekledingen en 27 eenvoudiger stoelen. Uit een brief van Royer aan Arnout Vosmaer (1720–1799) blijkt dat deze bijeenkomsten inderdaad gehouden werden. In een postscriptum helpt Royer Vosmaer herinneren aan de bijeenkomst van het *Maandags liefhebberij gezelschap* bij hem thuis.³⁶ Vosmaer was als directeur van het naturaliën-kabinet van Stadhouders Willem V, ook beheerder van diens Aziatische voorwerpen, aangezien deze in hetzelfde kabinet bewaard werden.³⁷

Boeken, schilderijen en prenten

De eerste verdieping van Royers huis was geheel gewijd aan verschillende verzamelingen. We vinden hier Royers bibliotheek met naast de grote verzameling boeken, enkele karakteristieke elementen, zoals een globe, (niet nader aangeduide) portretbustes, lessenaars en portefeuillekasten voor de prenten. De uiteenlopende onderwerpen waarover Royer boeken bezat, benadrukken nogmaals zijn brede interesse.³⁸ Aan de voor- en achterzijde van het huis bevonden zich twee vertrekken, overvol met schilderijen. Eén van de twee is omschreven als *de schilderijkamer*. De schilderijen in dit vertrek waren allemaal – voorzover ze niet slechts als schilderij zijn omschreven – portretten.³⁹ De enige uitzondering vormden *zes Chinese schilderijen*. In het andere vertrek hingen 22 schilderijen van

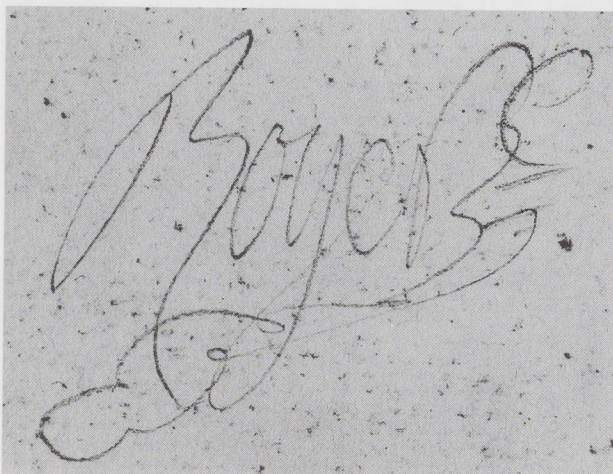
Afb. 2. Ph. Thomassin naar G. Vasari, Zinnebeeld op de verlossing. Kopergravure, 550 x 400 mm. Prentenkabinet der Rijksuniversiteit Leiden.

Afb. 3. B. Audran I naar F. Albani, *De doop van Johannes*, kopergravure, 550 x 700 mm. Prentenkabinet der Rijksuniversiteit Leiden.

Afb. 4. *Royers naam op achterzijde van de prent van Audran*. Prentenkabinet der Rijksuniversiteit Leiden.

allerlei aard. Hieronder waren enkele bijbelse taferelen, *Lot en zijn dochters* en *David met zijn harp*, een *bataille*, een *bloemstuk*, een *binnenhuis*, een *portret*, een *landschap* en *een stuk met enkele koeien* dat met f 150,- het hoogste was getaxeerd. In beide vertrekken stonden slechts enkele zitmeubelen en daarnaast een toilettafel in de achterkamer en een naaikistje en een lakkastje in de schilderijkamer. Het fenomeen schilderijkamer is een typisch onderdeel van het achttiende-eeuwse interieur. De schilderijen hingen niet meer verspreid over de vertrekken ter decoratie van de wanden, maar in een vertrek geconcentreerd waar de stukken lijst aan lijst aan de wand hingen. Hierbij werd meer zorg besteed aan een harmonische schikking van

de verschillende maten van de schilderijen, dan aan een ordening van de verschillende meesters.⁴⁰ Hoewel Royers kunstcollectie op zichzelf van weinig betekenis is, is het wel interessant om te zien hoe hij probeerde aan te sluiten bij de mode in welvarende Haagse kringen.

Voor degenen die in de beeldende kunsten waren geïnteresseerd, maar voor wie een volwaardige schilderijenverzameling te kostbaar was, kon een prentencollectie uitkomst bieden. Ook Royer had in prentvorm het werk van een groot aantal bekende kunstenaars in huis. De mappen met prenten werden van tijd tot tijd uit de kasten genomen en samen met vrienden bekeken. In een brief van Royer aan de eerder genoemde Van Wijn komt het genoegzaam dat het bezichtigen van de prenten verschaft naar voren. Royer schrijft: *de Heer Professor Van Dijk en familie doen mijn vrouw en mij somtijds de eer aan ons cabinet Prentkunst te komen bezigtigen en verschaffen ons in deeze lange avonden een waarlijk alleraangenaamst gezelschap.*⁴¹ De verzameling bestond uit 121 omslagen met prenten en negen mappen met tekeningen.⁴² Björnsthahl bezichtigde in 1774 ook Royers prentverzameling en schreef hierover: *Hij bezit ook eene groote verzameling van prenten van omtrent tagtig banden in het grootste folioformaat, welke hij dagelijks vermeerdert. Hij verzamelt namelijk prenten zo als zijn vader handschriften en zeldzaame boeken verzamelt. (Dus munt deze familie uit door het verzamelen van fraaije en zeldzaame zaken). De prenten zijn volgens de scholen geschikt; die van Florence maakt het begin. Hij bezit ook van Raphael en zijnen leerling Perugino.*⁴³ De verzameling bevatte het enorme aantal van circa 20.000 prenten. In de eerste plaats zal zij een documentaire waarde hebben gehad, als visuele aanvulling op de bibliotheek.

In de totale verzameling van het Leidse prentenkabinet is het slechts in enkele gevallen mogelijk stukken uit Royers bezit te traceren. Bij twee prenten is de herkomst nu voor het eerst vast te stellen, dankzij annotaties in achttiende-eeuwse veilingcatalogi.⁴⁴ Dit zijn een zinnebeeld op de verlossing naar Vasari door Philippe Thomassin (afb. 2) en van

Jean Benoit Audran *De doop van Johannes* naar Albani (afb. 3-4).

Royers bestudering van de Chinese taal

Royers belangstelling voor China is waarschijnlijk voortgekomen uit zijn studie van de Chinese taal. Hierin onderscheidt hij zich duidelijk van zeventiende-eeuwse verzamelaars van voortbrengselen uit verre landen. Het volgende voorbeeld kan dit duidelijk maken: Nicolaes Witsen (1641-1717), één van de belangrijkste verzamelaars van exotische voorwerpen uit zijn tijd, bezat enkele Chinese boeken waarover hij schreef, *Ik besitte tot mijn bibliotheek een matelijk tal Sinese boeken hoewel de inhoud mij duister is.*⁴⁵ Dergelijke boeken werden net als de andere voorwerpen beschouwd als curieuze objecten. Men dacht toen nog dat de verschillende talen ontstaan waren sinds de bouw van de toren van Babel en dat alle talen (en culturen) uit het Hebreeuws waren voortgekomen. Deze vooronderstelling was niet bevorderlijk voor de vrije bestudering van vreemde talen. In de tweede helft van de achttiende eeuw ontstond een hernieuwde belangstelling voor de klassieke talen. De grondige studiemethoden uit de natuurwetenschappen werden ook op taalkundige problemen met succes toegepast. Tiberius Hemsterhuis (1685-1766), wiens volgeling Ruhnkenius bevriend was met Royer, was de eerste die op deze manier aandacht aan het Grieks besteedde. Zijn interesse beperkte zich niet tot de taal alleen, maar ging ook uit naar de Griekse cultuur die hij zag als een deugdzaam voorbeeld voor de inwoners van de Republiek.⁴⁶ Royer kwam, zoals we al zagen, via zijn studie van de klassieke talen uiteindelijk tot zijn belangstelling voor het Chinees. Hij bezat een verzameling Chinese boeken, die zowel door Björnsthahl als Te Water worden genoemd. Hij was wel in staat deze boeken te lezen, want in Björnsthahls woorden: *hij verstaat de Chineesche taal tamelijk.*⁴⁷ Net als bij Hemsterhuis bleef de belangstelling niet beperkt tot de taal alleen, maar kwam hieruit de interesse voor de cultuur en de maatschappij voort.

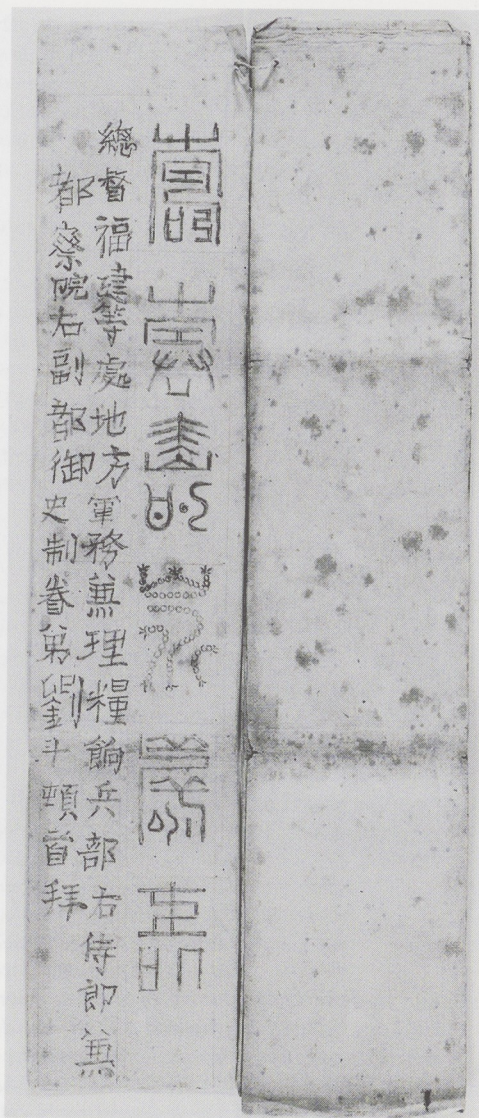
In de inventaris van Royers verzameling zien we bij de beschrijving van verschillende voor-

werpen de weerslag van zijn inspanningen het Chinees meester te worden. Vooral de bladen met de combinatie van een afbeelding met een onderschrift in het Chinees en Latijn zullen van belang zijn geweest. Royer was namelijk aangewezen op zelfstudie, door het gebrek aan belangstelling aan de universiteiten en bij andere amateurs. Over Royers eerste inspanningen, schrijft Björnsthahl in zijn reisverslag: *Hij verstaat de Chineesche taal, die hij met ongelooflijke moeite zonder meester van zelve geleerd heeft: hij begon met een aardrijkskundig boek, waarin de voorkomende eigennamen hem hielpen; Peking, zeide hij is uit Pe (noorden), en King (hof) zamengesteld en betekent dienvolgens noordelijk hof.*⁴⁸ Ook in een aantekenboek van Royer dat zich nu in de Leidse universiteitsbibliotheek bevindt, zien we hoe Royer zich oefende in het schrijven van Chinese karakters. Hij schreef hierin onder andere de regeringsperiodes van de Chinese keizers in het Chinees met daarbij de betekenis in het Latijn.⁴⁹

In Nederland was Royers studie uitzonderlijk. J. Willmet (1750–1835) publiceerde in 1820 een overzicht van de studie van de Oosterse talen in Nederland tot op dat moment. Hij constateerde dat er op het gebied van de Chinese taal niets was gepubliceerd. Over Royer, de enige persoon uit de tweede helft van de achttiende eeuw die hij bij name noemt, merkte hij op dat deze *in het Chinees zoo verre gevorderd [is], dat hij gezegd wordt met een' Mandarijn daarin gesprekken gehouden te hebben.*⁵⁰

Uit enkele titels van Royers bibliotheek kunnen we opmaken dat hij wel op de hoogte was van het onderzoek in Frankrijk. Naast traditionele bronnen over China, de bekende reisverslagen, bevonden zich hier ook modernere Franse boeken, zoals *Description de la Chine par du Halde, Haye 1736, 4 vol avec l'atlas.*

Royer beperkte zich bij zijn studie niet tot zijn eigen verzameling en bibliotheek. Zo leende hij bijvoorbeeld boeken uit de grote verzameling van Johan Meerman (1753–1815)⁵¹ en maakte hij studie van karakters op lakpanelen in het bezit van de stadhouder. Royer bezat over deze inscripties

een deel van de correspondentie die Constan-tijn Huygens (1596–1687) met bekende Franse sinologen had gevoerd (afb. 5).⁵²

De verwerving van de verzameling

Hoe kon Royer zonder zelf ook maar één keer in China te zijn geweest een verzameling Chinese voorwerpen bijeen brengen? Naast aankopen in Nederland had Royer dit voor een groot deel te danken aan vrienden bij de voc. Over deze vrienden zijn we goed geïn-

formeerd dankzij een artikel van M.A.P. Meilink-Roelofs.⁵³ Onder hen waren in ieder geval U.G. Hemmingson (1741–1800) en J.P. Certon (1741–1793) die hoge functies bekleedden binnen de VOC en verschillende reizen naar China maakten.⁵⁴

Het eerste contact zal waarschijnlijk zijn ontstaan tussen Royer en Certon. Beiden hadden een vader die dominee was in de Waalse kerk, Certon in Dordrecht en Royer in Den Haag. Certon kan Royer in contact hebben gebracht met zijn collega Hemmingson, iemand die hem zeer goed kon helpen bij het opbouwen van zijn verzameling.⁵⁵ Tussen Hemmingson en Royer groeide een hechte vriendschap. De familie Royer nam de voogdij over de kinderen van Hemmingson op zich en één van de kinderen Hemmingson werd Jean Theodore genoemd.⁵⁶

De VOC-dienaren die in de achttiende eeuw naar China voeren, besteedden niet alleen aandacht aan hun werk voor de Compagnie. De privé-handel die zij naast hun werk voor de VOC dreven, had in deze jaren een grote omvang bereikt. Ook Hemmingson en Certon konden dankzij hun contacten en ervaring ten eigen bate veel interessante Chinese goederen verwerven. Deze goederen verkochten zij in Europa buiten de VOC om. Royer was één van hun afnemers. De Europese kooplieden werden in hun streven om naar eigen inzicht handel te drijven echter beperkt. De Chinese autoriteiten duldden hun aanwezigheid slechts in Canton. Daar mochten zij handelen met een groep kooplieden die door de Chinese overheid was aangevoerd. Hemmingson was echter getrouwd met een uit Batavia afkomstige Chinese vrouw. Voor haar golden deze beperkingen niet en zo zal het voor de familie Hemmingson eenvoudiger zijn geweest uitzonderlijke voorwerpen te kopen.⁵⁷ Hemmingson bleef soms enkele jaren achter elkaar in China, maar VOC-beambten gaven de wensen van Royer aan elkaar door, zodat hij al per kerend schip de bestelde voorwerpen in ontvangst kon nemen.⁵⁸ De relaties binnen de VOC bezorgden Royer ook contacten met Chinezen. Het waren waarschijnlijk tolken, die met Royer correspondeerden. Dankzij

enkele bewaard gebleven brieven zijn we hiervan op de hoogte. Carolus Wang schreef Royer brieven in het Latijn waarin hij hem vroeg of hij hem van dienst kon zijn in de hoop daar zelf een aardig baantje aan over te houden.⁵⁹ Waarschijnlijk had hij Latijn geleerd in de Portugese enclave in China, Macao. De VOC-dienaren die in de winter in China moesten blijven, overwinterden hier en hebben vermoedelijk Royer en Wang met elkaar in contact gebracht. Een andere tolk met de naam Galbert werkte voor Royer aan een boek. Ook dit contact, zo blijkt uit de brief, was gelegd door Hemmingson. Galbert schreef in het Frans naar Royer dat een boek niet op tijd gereed was om mee te zenden met de retourvloot. Wellicht bedoelde hij de plaatwerken, die in de inventaris van Royers verzameling genoemd worden. Het is goed mogelijk dat Royer deze Chinese tolken de onderschriften in het Latijn en Chinees, die voor zijn bestudering van de taal zo belangrijk waren, liet verzorgen. Uit de brief blijkt ook dat niet alleen VOC-beambten, maar ook deze tolken voorwerpen voor Royer kochten. Galbert bood aan om objecten *d'utilité, d'amusement de curiosité* voor Royer te verzamelen.⁶⁰

Royers verzameling kon zodoende ontstaan dankzij zijn relaties met VOC-dienaren en de contacten die daaruit voortvloeiden. Nadere bestudering van de verzameling Royer zal dus ook interessante informatie kunnen opleveren over de artikelen die als particuliere handelswaar naar Nederland werden verscheept.

Twee bezoeken van Chinezen aan Den Haag

Het meest opmerkelijke resultaat van de samenwerking met de VOC-dienaren is het bezoek van twee Chinezen aan Royer. Zij waren als bedienden op de VOC-schepen meegetrokken naar Nederland. De bezoeken vonden plaats in 1773 en 1775 en Royer schreef korte verslagen van deze gebeurtenissen in zijn notitieboek.⁶¹ Het betekende een interessante test van zijn kennis en een mogelijkheid in korte tijd veel te leren.

In 1773 werd Royer bezocht door Joseph, een door de jezuïeten bekeerde Chinees uit Macao. Dit gebeurde dankzij de bemiddeling

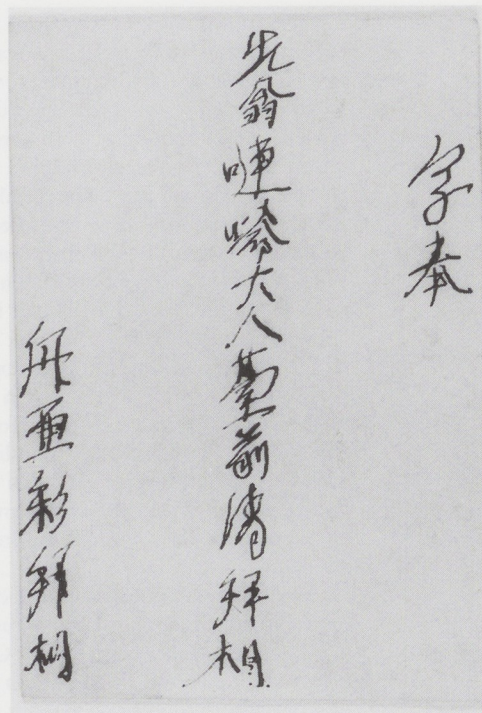
van een – gezien zijn naam – uit Rouen afkomstige tussenpersoon, Robert Rhotomagensis. Het bezoek was van korte duur.

Royer vroeg hem naar zijn Chinese naam, Joseph schreef enkele karakters op en las enige passages uit de Chinese boeken van Royer. Bij deze gelegenheid bleek Royer het Chinese schrift goed te beheersen. Joseph vertaalde een rebus die, zoals Royer schrijft: *door mij in het Chinees was gecalligrafeerd, maar waarvan hij – met reden – volhield dat het in China was geschilderd.*

Het tweede bezoek was van meer betekenis. Dit keer had Certon zijn bediende Assoy meegenomen. In tegenstelling tot Joseph, door Royer als ruw en onbeschaafd getypeerd, was Assoy een elegante en bescheiden jongeman. Trots schrijft Royer in zijn notitieboek hoe hij bij zijn vrienden lof oogstte, toen hij een spreuk op de waaier van Assoy vertaalde. Assoy bleef vervolgens twee weken bij Royer thuis, voordat hij Certon weer moest vergezellen op een reis naar China. Hij leerde in die tijd voldoende Nederlands om met Royer te communiceren en hij hielp hem bij het vertalen van boeken. Onder andere de *Historia plantarum animaliumque*, waarvoor Royer *uit eigen ervaring veel bewondering* had. De onderschriften van de plaatwerken, waarvan we eerder veronderstelden dat ze in China waren gemaakt, kunnen dus ook het werk zijn van Assoy. Over zijn verdere hulp aan Royer bij diens studie van het Chinees, lezen we in het aantekenboek dat Assoy *van ontelbare woorden zowel de vertaling in het mandarijn-Chinees als in de dagelijkse spreektaal* gaf. Assoy kon Royer ook helpen bij het benoemen en verklaren van de objecten uit zijn verzameling. Royer schrijft hierover: *Van veel verschillende dingen die ik hem uit mijn museum voorlegde, gaf hij mij de naam, hetzij mondeling, hetzij schriftelijk.*

Vlak voor het vertrek van Assoy, ging Royer met zijn gast op audiëntie bij prins Willem v.⁶² Ook prinses Wilhelmina had belangstelling voor de Chinees. Er werd speciaal een tijdstip gekozen dat haar schikte. Even dreigde het probleem dat Certon en Assoy op dat moment al zouden zijn afgevaaren. Assoy was al teruggekeerd naar Certon in Amsterdam. Royer en Certon kwamen overeen dat Assoy

Afb. 6. Kaartje van Assoy aan Royer. Archief Rijksmuseum, nr. 949.

zelfstandig naar Den Haag zou komen. Certon zelf had geen tijd om zijn bediende te vergezellen, maar hij was blij te kunnen bijdragen aan de vervulling van de wensen van de stadhouder. Ook de traditionele kleding, die Assoy had gedragen bij zijn eerste bezoek aan Royer, bevond zich nu al aan boord van het schip. Nu bood Royers verzameling uitkomst; daarin was alles voor handen om Assoy te kleden. Zo reisde Assoy in zijn eentje met de postkoets van Amsterdam naar Den Haag, werd door Royer afgehaald, getooid, vertoond aan het prinselijk paar en voer met de trekschuit terug naar Amsterdam.

Voor Royer was het niet mogelijk om zelf een bezoek aan China te brengen. Maar, tevreden over de samenwerking met Assoy, lijkt het alsof hij het niet betreurde zijn studie slechts vanuit Den Haag te kunnen uitvoeren. Aan het einde van het verslag over het bezoek van Assoy schreef hij dat hij zelfs betwijfelde of een bezoek aan China net zoveel wetenswaardigs zou opleveren: *ik denk dat niemand van onze landgenoten onder*

Afb. 7. De inventaris uit 1816. Archief Rijksmuseum, nr. 865.

dezelfde omstandigheden iets even waardevols zou presteren indien hij naar China zou gaan.⁶³ Niet alleen Royer scheen het studieuze bezoek gewaardeerd te hebben. Certon schreef aan Royer dat Assoy met plezier terugdacht aan de twee weken in Den Haag: *Assoy vous est et à madame bien attachés, mille remerciements de vos bontés, il m'as dit qu'il espère de vous revoir.*⁶⁴ Bij één van de brieven zond hij een groet mee die op de achterkant van een speelkaart is geschreven. De vertaling luidt: *Ik verzoek mijn nederige groe-*

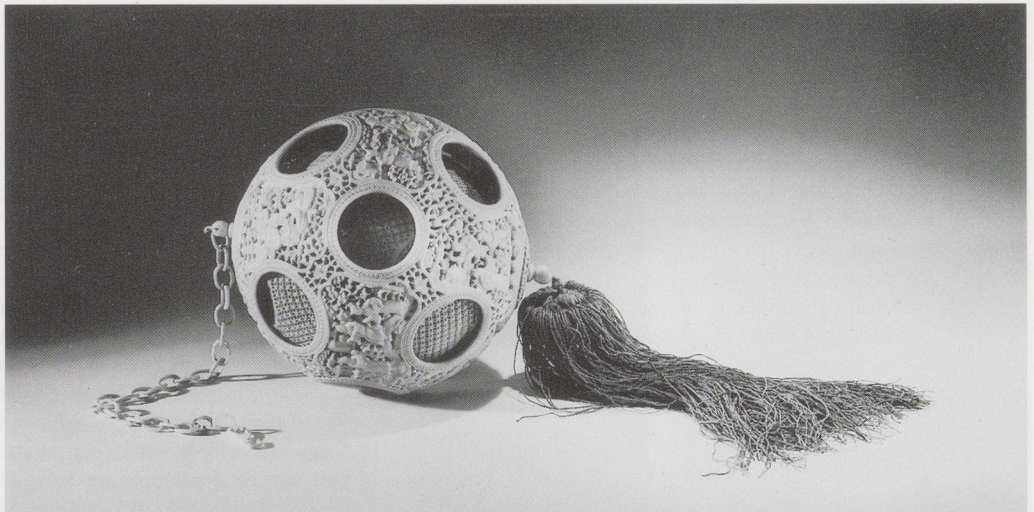
ten over te brengen aan de edele Royer. Met nederige groet Tan Assoy (afb. 6)⁶⁵.

De verzameling

De verzameling Chinese voorwerpen bevond zich net als Royers andere collecties, op de eerste verdieping van zijn huis. In de boedelbeschrijving werd zij als volgt vermeld: *De rariteitkamer met twee ramen uitzicht hebbende op straat met daarin het rariteitscabinet.* Om een beeld te krijgen van Royers totale verzameling kunnen we gebruik maken van een inventaris uit 1816 van R.P. van de Kastele (1767–1845), de eerste directeur van het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden. Van de Kastele werkte vanaf ca. 1814 twee jaar aan de *Inventaris van het Cabinet Rariteiten nagelaten door Mevrouw J.L. van Oldenbarneveld Weduwe van den Heere J.T. Royer*⁶⁶ (afb. 7). Het blijft nog onduidelijk in hoeverre hij bij dit werk gebruik heeft kunnen maken van gegevens van Royer zelf; zulke gegevens zijn helaas nog niet teruggevonden.⁶⁷ De inventaris beschrijft in 827 nummers (sommige nummers bevatten meer voorwerpen) nauwkeurig alle stukken uit Royers verzameling. De objecten zijn verdeeld in zeventien hoofdstukken, voor een deel op grond van het materiaal, voor een deel naar de functie van de objecten. Hieronder volgt een overzicht van deze hoofdstukken en enkele beschrijvingen van opmerkelijke stukken.⁶⁸ Hoewel Royers verzameling uit de beschrijvingen bekend is, is het helaas nog niet mogelijk om hiervan een volledig beeld te geven. In het eerste kwart van de twintigste eeuw vond een opschoning plaats van de depots van het Nederlandsch Museum van Geschiedenis en Kunst. Na de opheffing van het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden was een gedeelte van de collectie in dit museum ondergebracht. De depots waren overvol en bovendien had het Nederlandsch Museum niet de doelstelling objecten uit Azië te verzamelen. De directie was daarom blij uit de particuliere verzameling van J.A. Frederiks (1849–1931) enkele bijzondere stukken te verwerven door die te ruilen tegen een groot aantal objecten van het museum.⁶⁹ Door deze ruilingen zijn veel stukken uit de

Inventaris
van het
Cabinet Rariteiten
nagelaten
door
Mevrouw J.L. van Oldenbarneveld
Weduwe
van den Heere
J. F. Royer

Afb. 8. Ivoren ballen, China. D. 16 cm., NM 7019.
 Afb. 9. Ivoren ballen (detail) China. NM 7019.

verzameling Royer verdwenen. Hieronder was veel lakwerk en vooral veel porselein, waarvan men in die jaren niet wist uit welke collectie het afkomstig was en waarvan men toen al constateerde dat het nergens degelijk was geregistreerd: *Meerdere stukken hebben geen inventarisnummer, de herkomst ervan is veelal zelfs niet meer na te sporen, andere zijn te zeer gefragmenteerd of geschonden.*⁷⁰

Overzicht aan de hand van de inventaris uit 1816

CHINEESCH GEBOETZEERD BEELDWERK
 Royer bezat ca. 60 beelden van klei die meestal beschilderd waren en soms aangekleed met zijden kleren. De maten (die bijna alleen in het begin van de inventaris voorkomen) lopen uiteen van 8 duimen (± 20 cm) tot levensgroot. Het levensgrote beeld moet wel één van de opvallendste stukken uit Royers verzameling van in hoofdzaak kleine objecten zijn geweest. De volledige omschrijving is: *Een levensgroot zittend mansbeeld, het hoofd en de handen van geboetzeerde aarde, na het leven gecouleurd – de klederen, vertonnende die van een Mandarijn zyn van wezenlyke zyde stoffe. hoogte 4voet 3duimen (± 130 cm).*

Afb. 10. Horloge, de gouden kast mogelijk uit China.
D 4 cm., NM 7038.

SPEKSTEEN

In deze en de volgende twee hoofdstukken had Royer een groot aantal (145 nummers) voorbeelden verzameld van de Chinese kunst om sierprodukten te snijden uit hard hout, steen en ivoor. Hieronder waren veel beeldjes, reukflesjes, bloemen, sommige van amber, schildpad en parelmoer. Bij de beschrijving van één van de stukken moet Van de Kastele gebruik hebben gemaakt van gegevens van Royer. Het blijkt geen souvenir uit één van de Cantonese werkplaatsen te zijn, maar een oud beeld: *Een heilig of Bonzebeeld dragende een tak met bloemen en vruchten en nevens hetzelfde een Jongelingsbeeldje, witte speksteen staande op een doorgebroke rozenhoutse voet. Dit stuk is uit een tempel buiten Canton geligt door een bonze of priester en zoude volgens zijn zeggen wel 300 Jaren aldaar in groote veneratie geweest zijn.*

CHINEESCHEN GESNEDEN BEELDWERK VAN HOUT

Dit waren hoofdzakelijk beeldjes.

CHINEESCHE KUNSTWERKEN IN HOUT EN YVOOR &C.

Hieronder bevonden zich bewerkte drinkbe-

kers van neushoorn en kunstig opengewerkte ballen van ivoor (afb. 8-9)⁷¹.

CHINEESCHE EN ANDERE OOST-INDISCHE KUNSTWERKEN IN GOUD EN ZILVER &C;
In deze rubriek vinden we uiteenlopende objecten, gemaakt van zilverdraadwerk en van *blauw Tonquins metaal*. Daarnaast komen objecten voor die duidelijk invloed van de westerse kopers tonen, bijvoorbeeld een doos voor spelletjes met Royers familie-wapen⁷² en een horloge van gouddraadwerk (afb. 10). Enkele omschrijvingen maken een vrij bizarre indruk: een lange Moorse tabakspijp⁷³ en een Japanse tafelklok van verguld Tonquins metaal en een amethyst op de slinger, *wijzende de Japansche en Europische uren*. Tot slot vinden we als vertrouwd verzamelonderwerp, munten uit verschillende oosterse landen.

CHINEESCHE INKT &C.

CHINEESCHE SCHRIJFBEHOEFTEEN &C.

In de eerste rubriek zijn zeventien stukken gedroogde inkt bijeen gebracht, al dan niet fraai versierd en verpakt in lakdozen. In de tweede vinden we de volgende benodigdheden van de Chinese schrijftafel, in totaal

Afb. 11. Nachtligtje, porselein met emailkleuren,
China. H. 11, b. 17 cm., NM 6520

Afb. 12. Trekpot, rood steengoed, China. H. 8.7 cm.,
NM 6568.

Afb. 13. Trekpot, rood steengoed, China. H. 15,7 cm.,
NM 6573.

achtien nummers: pennen, inktstenen (waarop met water de inkt werd aangemaakt), een penselenkoker, een doosje voor zegellak en verschillende soorten papier. Daaronder zijn *Eenige billetten van toegevoegen rozencoleur papier, onder de Chinezen gebruikt wordende tot het geven van bezoeken, uitnodigingen, gelukwensingen enz.*

WIT PORCELEIN EN PORCELEIN BEELDWERK
CHINEES EN JAPANS FIJN AARDEWERK
Het is niet duidelijk waarom deze hoofdstukken zijn afgescheiden van de grote groep porselein aan het einde van de inventaris. De eerste rubriek bevat beeldjes en gemodelleerd vaatwerk. Een leuk voorbeeld hiervan is het nachtlichtje in de vorm van een kat (afb. 11). Deze porseleinen liggende kat vormt een stulp die over een lampje kon worden gezet. De ogen waren opengewerkt, zodat het licht daar doorheen schijnt. De rubriek *fijn Aardewerk* bevat 29 objecten van rood steengoed (afb. 12-13).

CHINEESCHE SCHILDERKUNST

De eerste nummers uit deze rubriek zijn omschrijvingen van schildersbenodigdheden. Vervolgens vinden we schilderijen in verschillende technieken. Als eerste worden schilderijen achter glas genoemd: een zinnebeeld op de *voc in 't graauw na de Europeische trant geschilderd* en twee armlakkers waarvan de spiegels zijn versierd met Chinese landschapjes met figuren. Het volgende groepje bestaat uit olieverfschilderingen op doek met voorstellingen van lokaties rond Canton die voor westerse handelaren zeer bekend waren en die zij daarom dikwijls als souvenir mee naar huis namen. Andere technieken die we in deze rubriek vinden, zijn: (Chinees en Japans) emailschilderingen op koper en porselein, *schilderijen (...) geheel uit lappen van zijde en goude stoffen, kundig te zamen gesteld*, houtsneden, (Chinees en Japans) tekeningen en rolschilderingen.

Als laatste groep schilderijen vinden we een grote groep gouaches. Deze waren in albums gebonden tot series die allerhande onderwerpen fraai documenteerden, die Royer niet als object in de verzameling kon opnemen: planten, dieren, gesteenten, gebouwen, verschillende beroepen, etc. Dergelijke gouaches werden in Canton vanaf het einde van de achttiende eeuw gemaakt, voor een deel op speciale bestelling.⁷⁴

Royers gouaches-verzameling moet in zijn tijd een zeer omvangrijke bron voor visuele documentatie zijn geweest. Bij nr. 383 van de inventaris staat vermeld dat Royer in totaal maar liefst 2690 bladen, *met op ieder blad de naam der zaak welke daar verbeeld wordt in 't Chineesch geschreven & in de 12 eerste deelen betrekkelijk tot dezelve Chineseesche Schilderkunst den vertaling der Chineseesche woorden daarbij gevoegd in 't Latijn* (afb. 14). Ter vergelijking: de bekende gouaches-verzameling van A.E. van Braam Houckgeest (1739-1801) bevatte volgens onderzoekers, tussen de 1800 en 2000 schilderijen.⁷⁵

HUISRAAD & INSTRUMENTEN DER CHINEEZEN

Hier vinden we beschrijvingen van meubilair, rietvlechtwerk, verschillende instrumenten, (opium)pijpen, fiches en kaarten en ook

Afb. 14. Schilder van nieuwjaarswensen. Gouache, 340 x 370 mm. Collectie Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden, 360-378.

muziekinstrumenten. Behalve de instrumenten zelf kon Royer zijn documentatie van instrumenten aanzienlijk uitbreiden door middel van een grote rolschildering: *Een papieren doos met zijde stoffe overtrokken, waarin een Rolle van 12 groote bladen, op dewelke als boven in 76 figuren geschilderd zijn alle de muziek-Instrumenten der Chinezen met hunne namen en een uitgewerkte memorie MS in het Fransch tot de uitleg dienende &c.*

CHINEESCH KUNSTWERK TOT VERMAAK
Dit hoofdstuk en het volgende bevatten wonderlijke objecten als een *buitelaartje door kwik en geluidgevende ballen* en beschilderde afgietsels van Chinese vruchten en insecten. In deze rubriek (maar waarschijnlijk bedoeld

in de volgende) bevindt zich ook enig glaswerk beschilderd met goud. *Een karaffe van donker blaauw glas met bloemen in 't goud, een groote kom van wit glas met Indostansche gebouwen in 't goud en een soucoupe daaronder met dito bloemwerk, Een pot, deksel en soucoupe dito met goud in couleuren.* De karaf is Engels en de andere objecten zijn afkomstig uit India (afb. 15-16).⁷⁶ Het is een interessante vraag of Royer (of Van de Kastele) er vanuit ging dat deze voorwerpen uit China afkomstig waren. Hierop is geen duidelijk antwoord te geven, want de klerk die een afschrift maakte van deze inventaris heeft enkele malen een nieuw hoofdstuk op een onjuiste plaats laten ingaan (in de rubriek *Chineesch en Japansch fijn Aardewerk* komen

Afb. 15. Fles, glas beschilderd met goud, Engeland.
H. 29,5 cm., NM 6980.

Afb. 16. Pot met deksel en onderschotel, glas
beschilderd met goud, India. H. 13,7 (met deksel),
D. 10 cm., D. (schotel) 14,5 cm., NM 6982.

Afb. 17. Olifant, ivoor, India. H. 3,8 cm., NM 7003.

aan het einde ook al schildersbenodigdheden voor). Het glas kan dus goed tot de volgende rubriek behoren.

OOSTERSCHE EN WESTERSCHE RARITEITEN
Deze rubriek heeft niet veel met China te maken. Hier zijn onder andere enige voorwerpen uit Amerika opgenomen: een knots, een West-Indische boog en Mexicaanse gewaden van geweven veren. Daarnaast komen Moorse vrouwenschoenen en voorwerpen uit India voor (afb. 17).

CHINEESCHE NATURALIA, MEDICIJNEN & C.
In dit hoofdstuk vinden we schelpen, enige voorbeelden van Chinese mineralen, enkele gedroogde produkten uit de natuur en ook Japanse tandpoeders en gin seng. Royers verzameling is in dit opzicht zeker niet uitgebreid, dit hele onderwerp beslaat slechts 44 nummers.

CHINEESCHE EN JAPANSE KLEEDEREN EN TOOIJSELS & C

In deze grote rubriek van 90 nummers worden beschrijvingen gegeven van verschillende soorten boven- en onderkleden (van zijde, satijn en katoen) schoenen, hoeden, sieraden en accessoires zoals zonneschermen, waaiers (scherm- en uitklapbare), gebor-

Afb. 18. Doosje, zwarte lak met goud, Japan.
H. 7,5, B. 10,5 cm., NM 6171.

duurde kussentjes, kwasten, wandelstokken, sabels en handbogen.

De geborduurde mannen- en vrouwenbovenkostuums zullen zeker vanwege het fraaie uiterlijk verzamelobjecten zijn geweest; daarnaast bevonden zich in de verzameling ook stukken met een minder ostentatief karakter: een witte onderbroek en een paar vrouwenkousen.

Eén beschrijving bevat de voorwerpen die aan één mansceintuur hingen: vier verschillende beurzen, een tabakspijp en waaier in hun foudralen en een koker met stokjes, een mes, een vijltje en tandenstokers. Zo geeft de inventaris blijk van interesse voor de samenhang van de verschillende voorwerpen. Ook geeft de inventaris enige informatie over de wijze waarop de voorwerpen werden bewaard. Een deel van de kleren was verpakt in wit papieren geverniste geschilderde en vergulde dozen.

De laatste twee nummers in deze rubriek wijken van het onderwerp af, maar zijn interessant genoeg om te vermelden. No 640: *Diverse chineesche boeken in 32 omslagen* en no 641: *Een Atlas ms door den heer Griffier Royer eigenhandig gecopieerd*.⁷⁷

LAKWERK, ZOO JAPANSCH ALS CHINEESCH
De groep lakwerken is (na het porselein) de grootste uit Royers verzameling: Van de Kastelele beschreef ze in 186 nummers op een totaal van 827. Hij liet hier de nummering opnieuw bij één beginnen. Een groot aantal beschrijvingen verschilt nauwelijks van elkaar. Honderd nummers zijn gewijd aan allerlei kleine doosjes, ca. 40 nummers aan diverse kommen, bakjes, thee- en koffiegoed en dienbladen (afb. 18–20). Uit de beschrijvingen blijkt dat het grootste gedeelte uitgevoerd was in zwarte lak met gouden decoraties, soms in reliëf en soms met een toevoeging van parelmoer. Het thee- en koffiegoed is meestal in rode lak uitgevoerd. De stukken die als eerste in de catalogus beschreven zijn, waren waarschijnlijk de grotere en interessantere objecten uit de verzameling. Het zijn cassettes (soms op voet) met laden en deurtjes, Japanse mandjes van gevlochten riet met een verlakte rand, een Japanse dolk en priesterstaf met *hieroglifische figuren*, een wierookschaal, en een pijp-etui⁷⁸ (afb. 21–22) en Japanse huisjes. Eén beschrijving verdient nog de aandacht, omdat het enige informatie geeft over de her-

Afb. 19. Doosje op standaard, zwarte lak met goud,
Japan. H. 5,7, d. 9,7 cm., NM 6138.
Afb. 20. Blad, zwarte lak met goud, Japan.
45,5 x 70 cm., NM 6113.

Afb. 21. Pijpetui, zwarte lak met goud, Japan, 74 cm., NM 6207.

komst van het object: *Een rond doosje van buiten en binnen effe zwart, op de dezel met paarlemoer ingelegd; supra best Japansch; toebehoord hebbende aan wijlen den Heer Bernard te Amsterdam, van den Heer Hemmingson tot den gedachtenis present.*

PORCELAINEN

Het porselein stond in een aparte kamer, hoewel in de boedelbeschrijving wel vermeld staat dat deze stukken behoorden tot het *rariteitkabinet*. De stukken uit deze porseleinkamer waren helaas niet afzonderlijk omschreven. Hierdoor is het niet mogelijk aan de hand van de inventaris van Van de Kastele Royers porselein te identificeren in de totale collectie van het Rijksmuseum. De volledige omschrijving van het porselein in Van de Kastele's inventaris luidt: *Porcelainen. Een Kabinet van Chineesche en Japanesche, zoo blaauwe als geëmailleerde porcelainen, bestaande in extra groote stellen kommen, vazen, rolwagens, kelderfleschen, Twee fraaije Chineesche Toorens, benevens twee extraordinaire fraaije groote kommen of vischvijvers, vier Oost-Indische porceleine stoelen, pullen, kopjes, schoteltjes, zoo groote als kleine kannen en diverse stellen &c staande op twaalf Tafels en twee piramides &c.* Dit komt overeen met de omschrijving in de boedelbeschrijving: *12 tafels, 2 hoekkastjes, alle met blauwe Oostindische en Chineesche porselein, alsmeede 6 Chineesche beelden en groote kommen, alles tezaamen getaxeerd op f 350,-.*⁷⁹ Naast de objecten in de porseleinverzameling of in de verzameling Chinese voorwerpen was er overigens nog een groot aantal stukken serviesgoed van *Oostindisch porselein* in huis. Dit werd echter na de dood van de weduwe Royer verkocht, samen met de rest van de inboedel.⁸⁰

Afb. 22. Pijpetui (detail), zwarte lak met goud, Japan, NM 6207.

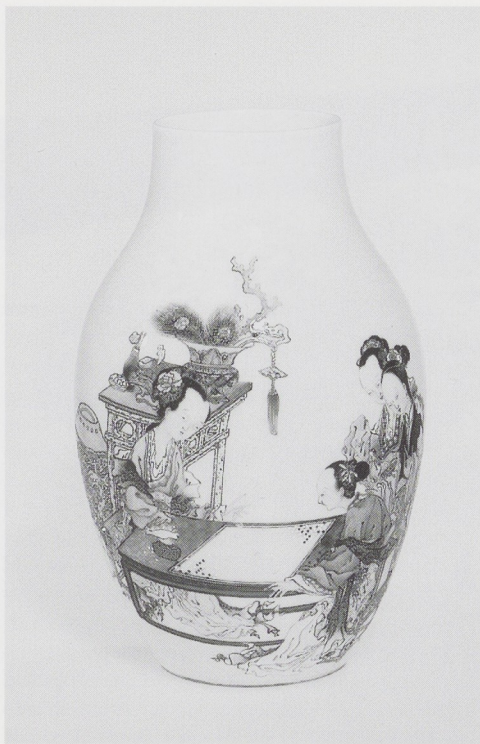
Royers porselein is opgegaan in de totale collectie ceramiek van het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden. In het Kabinet hadden de stukken geen nummer gekregen en er was nooit een degelijke inventaris van de collectie gemaakt. In 1876 begon een ingrijpende reorganisatie. De toenmalige directeur ad interim van het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden, J.D. van der Kellen jr. (1827–1895), heeft in de periode 1876–1878 alle objecten genummerd. Hij maakte een inventaris, waarbij hij uitging van de oude beschrijvingen van collecties die het kabinet had verworven (zoals ook de inventaris van Van de Kastele). Met behulp van deze beschrijvingen kon hij de meeste objecten in het kabinet weer terugvinden en hun herkomst achterhalen.⁸¹ In de gevallen dat duidelijke omschrijvingen van de objecten ontbraken, was dat natuurlijk niet mogelijk. Dit gold ook voor het porselein uit de collectie Royer. Van der Kellen nam daarom in zijn inventaris een grote groep oosters porselein op, waarvan de herkomst niet bekend was. Archiefonderzoek

Afb. 23. Doos met deksel, onderglazuur blauw en
 emailkleuren, China. H. 17, d. 30,3 cm., NM 6376.
 Afb. 24. Penseelhouder, steatietporselein, China.
 H. 12 cm., NM 6722.

Afb. 25. Penseelhouder, steatietporselein, China.
 H. 12 cm., NM 6722.

Afb. 26. Vaas, famille rose, China, 1784.
H. 16 cm., NM 6352.

in het Rijksmuseum en in het Algemeen Rijksarchief in Den Haag maken duidelijk dat deze groep porselein in zijn geheel bestaat uit het porselein uit Royers verzameling.⁸²

In de porseleinverzameling bevinden zich stukken exportporselein die veel ouder zijn dan Royers verzameling. Het is niet duidelijk of hij dit porselein geërfd heeft of zelf gekocht. Tot deze groep behoort een aantal rolwagens uit de Overgangperiode (1620–1682) en de bekende ronde doos met deksel, gedecoreerd in onderglazuur blauw en met email-kleuren, uit dezelfde tijd (afb. 23).⁸³ Opvallend is de grote groep porselein uit de Kangxi-periode (1662–1722) met decoraties in onderglazuur blauw. Het staande pronkgoed is hierbij beter vertegenwoordigd dan de kommen en schotels. Van twee penseelhouders in steatietporselein heeft één als decor een waterlandschapje met een vissersboot en de ander een jongen op een buffel in een berglandschap (afb. 24–25). Bij beide is een vers geschilderd, dat Royer als één van

Afb. 27. Vaas, famille rose, China, 1784.
H. 16 cm., NM 6352.

de weinigen in Nederland kon lezen. Bij het waterlandschapje: *In duizend rivieren water, in duizend rivieren maan; tien duizend mijlen zonder wolven, tien duizend mijlen hemel, en bij de buffelrijder: De herdersjongen keert terug naar huis, schrijlings op z'n buffel. Hij improviseert een liedje op zijn fluit, zonder vaste melodie.*⁸⁴ Ook vinden we *bleu-poudré* vazen met *famille verte* velden en fraaie *famille verte* knobbelflessen. Het porselein dat tot nu toe ter sprake kwam, behoort allemaal tot het gebruikelijke assortiment dat Nederland in de zeventiende en achttiende eeuw als handelswaar vanuit China bereikte. De kwaliteit van een *famille rose* kom, misschien uit de Yongzhen-periode (1723–1735), maar waarschijnlijk uit de tijd van Royer zelf, is zo hoog dat hij niet tot het reguliere exportporselein gerekend kan worden. Dit zal een stuk zijn dat Royer dankzij zijn speciale contacten met VOC-dienaren kon verwerven. Deze gang van zaken ligt nog sterker voor de hand bij de twee vaasjes die een cyclische datering hebben die met 1784 over-

Afb. 28. Stoof, onderglazuur blauw, China.
H. 19,5, D. 33 cm., NM 6665-6666.
Afb. 29. Stoof, onderglazuur blauw, China.
H. 19,5, D. 33 cm., NM 6665-6666.

Afb. 30. Kom met deksel, Kakiemon porselein, Japan.
H. 9, D. 9,5 cm., NM 6382.

eenkomp (afb. 26–27). Zij zijn dus vervaardigd in de periode dat Royer actief verzamelde. Deze vaasjes hebben een zeer fijne decoratie in *famille rose* kleuren van twee gopspelende vrouwen.⁸⁵ Voorwerpen met een decoratie die zo uitgesproken in de Chinese smaak zijn uitgevoerd, waren in Europa zeldzaam. Andere voorbeelden uit de verzameling hebben juist geheel westerse vormen of decors. Een opvallend stuk uit deze categorie is de onderglazuur blauw gedecoreerde stoof (afb. 28–29). De westerse houten stoof is nauwgezet nagemaakt in porselein. Aan de achterzijde is ruimte opengelaten om het trefje in de stoof te kunnen zetten en aan de bovenzijde en voorzijde is het porselein open-gewerkt om de hete lucht door te laten. In de verzameling bevindt zich ook Japans porselein. Een fraai voorbeeld is de kakiemon kom met deksel in de vorm van een dichtgeknoopte doek, geheel in de Japanse smaak vervaardigd (afb. 30). Daarnaast vinden we stukken met bonte Imari kleuren, zoals de geribde kommen met aan de binnenzijde gestileerde chrysanten en porselein met decoraties in onderglazuur blauw. Tot de blauw gedecoreerde stukken behoren een grote dekselpot uit Arita uit de tweede helft van de zeventiende eeuw (afb. 31) en een zeldzame achtkantige kom met deksel met op de zijden afwisselend een decor van swastika's en korenschoven (afb. 32).

Beschouwing van de verzameling

Op grond van de inventaris uit 1816 komt Royers verzameling niet naar voren als een collectie die we naar de huidige opvattingen etnografisch zouden noemen.⁸⁶ Daarvoor bevatte zij teveel objecten die speciaal voor de export of als souvenir waren gemaakt en die een beeld van China overbrachten dat speciaal voor de westerlingen in stand werd gehouden of gecreëerd. Royer beschikte in de vorm van zijn verzameling gouaches en de geboetseerde poppen bijvoorbeeld over een groot aantal uitbeeldingen van Chinezen uit verschillende maatschappelijke klassen, met verschillende beroepen, enz. Maar zowel de poppen als de gouaches werden uitsluitend voor de Westerse markt gemaakt. Het is de vraag in hoeverre Royer zich hiervan bewust was.

Behalve eventueel met latere etnografische collecties, bestaan er zeker overeenkomsten met de rariteitenverzamelingen van een eeuw eerder.⁸⁷ Bij deze collecties lag het accent op het bijeenbrengen van voorwerpen uit de hele wereld die zo uitzonderlijk mogelijk waren.⁸⁸ Voor doorsnee gebruiksvoorwerpen uit andere culturen was in de zeventiende-eeuwse verzamelingen nauwelijks belangstelling. In de verslagen van de bezoekers worden dergelijke stukken vrijwel nooit genoemd, omdat zij niet opzienbarend genoeg waren.⁸⁹ In het overzicht van Royers verzameling komen verschillende voorbeelden naar voren die goed in dit zeventiende-eeuwse beeld passen. In de rubriek naturalia vinden we bijvoorbeeld een paradijsvogel, een dier waarvan men in de zeventiende eeuw meende dat het altijd vloog, omdat het geen poten had; het was daarom als curiositeit een geliefd verzamelobject. In dezelfde rubriek vinden we een doos schelpen die tot een boeket zijn gerangschikt, een typische zeventiende-eeuwse/vroeg achttiende-eeuwse presentatiemethode. De gelijkenis met de rariteitenkabinetten wordt nog versterkt doordat Royer ook voorwerpen van buiten China in zijn verzameling opnam.

In Royers tijd was het doel waarvoor verzamelingen bijeen gebracht werden, veranderd. Men had meer belangstelling voor de structuren en wetten die aan de veelvormigheid van

Afb. 31. Pot met deksel, onderglazuur blauw, Japan.
H. 48 cm., NM 6653.

Afb. 32. Kom met deksel, onderglazuur blauw, Japan.
H. 8, D. 7,5 cm., NM 6817

de natuur ten grondslag liggen. Het verzamelen van naturalien was populair; deze objecten lieten zich gemakkelijk meten, wegen en ordenen. De verzamelingen werden ook volgens deze nieuwe principes opgebouwd, meer gespecialiseerd en beter geordend. De verzamelaars (en geleerden) maakten van één onderwerp grondig studie en hun belangstelling verschoof van de uitzonderlijke en afwijkende voorbeelden, naar juist het gewone exemplaar dat des te beter de wetten van de natuur kon tonen. Voor verzamelingen van voorwerpen afkomstig uit verre landen zouden we dezelfde lijn kunnen verwachten: specialisatie, ordening en aandacht voor gewone objecten. Voor de meeste verzamelaars bleven verre landen echter verbonden met vreemde en bizarre voorwerpen, waardoor de werkelijke belangstelling in de achttiende eeuw klein bleef. Nicolaes Witsen klaagde al in het begin van de eeuw: *Wat vraagt U naar geleerde curieusheyt van Indië? Neen Heer, het is alleen gelt en geen wetenschap die onse luyden zoeken aldaar 't geen is te beklagen!*⁶⁰

Tot op zekere hoogte zijn moderne verzamelmethode in Royers collectie terug te vinden. Ondanks de aanwezigheid van enkele exotische rariteiten, heeft Royer zijn aandacht bijna volledig op China geconcentreerd. Bovendien vinden we in de inventaris hier en daar aanwijzingen voor Royers bestudering van de verzameling. Bij verschillende voorwerpen zijn beschrijvingen of verklaringen gevoegd, vaak deels in het Chinees en deels in het Frans of Latijn gesteld. Een voorbeeld hiervan zagen we bij de rolschildering met muziekinstrumenten. In de rubriek *schrijfbehoeften* vinden we een schrijfboek waarin *de getallen der Chinezen geschreven zijn, zoo op de wijze der geletterden als op die der gemeene man plaatsgrijpende*. Bij de *naturalia* treffen we een apotheekkast aan met 500 verschillende medicamenten met in een bijbehorend boek in het Chinees de namen en in het Latijn de beschrijving van de werking daarvan. In dezelfde rubriek bevindt zich een doos schelpen, nu niet tot een boeket gerangschikt, maar met de beschrijving van de inhoud. De bijschriften in twee talen bij de gouaches en Royers studie van de Chinese

taal in het algemeen versterken dit beeld. Tot slot vinden we ook enkele voorwerpen uit het dagelijks leven terug in zijn verzameling, bijvoorbeeld bij *kleederen en tooijsels*.

Twee tijdgenoten herkenden Royers ijver als studieuze verzamelaar en geven een beeld van Royers intenties. Björnstahl schrijft: *Den 22sten van wijnmaand toonde ons de zoon van den eersten, de heer secretaris Roijer, zijn Chinees Kabinet, hetwelk met chineesch huisraad, als beelden, Klédingstukken en alle soorten van zaaken, die de Chineesen dagelijks gebruiken rijkelijk voorzien is. Deze verzameling is zeer vollédig. Wij zagen onder anderen hunne kleine elphenbeenen pennen, waarmede zij eten; schaaltes van teentjes gemaakt, en die er als albast uitzien; hunne looden muntspéciën e.z.v. Hij verëerde ons Chineesche schrijfpennen.*⁹¹ En Te Water: *Langs dien weg was hij ook in het bezit gekomen van vele in China gedrukte boeken, van eenige weinige geschrevene werken, van een aantal teekeningen en prenten, van Chinese porceleinen en andere zeldzaamheden, uit welke de zeden en gewoonten van dat en naburige volken bij uitnemendheid, en beter dan uit de meeste reisbeschrijvingen, kunnen gekend worden.*⁹²

Na Royers dood

Na de dood van Jean Theodore Royer op 22 december 1807 bleef zijn weduwe wonen in hun huis aan de Herengracht. Ook de collecties van haar man bleven daar. Ruim een jaar later legde zij in haar testament de bestemming van deze verzamelingen vast.⁹³ Aanvankelijk legateerde zij de verzameling Chinese zeldzaamheden aan een familielid, maar in 1814 herzag ze deze beschikking en liet zij de verzameling na aan Willem I, de zoon van prins Willem v: *Ik legateer aan onsen geliefde soeverijn mijn kabinet rariteitje.*⁹⁴ Prins Willem van Oranje was na de Franse bezetting teruggekeerd uit Engeland en sinds 2 december 1813 soeverein vorst. Een legaat aan het Oranje-huis was een eervolle bestemming voor de verzameling en zeker in de geest van de Oranje-gezinde Royers. Voor Willem I was het een zeer welkom legaat voor de opbouw van de rijkscollecties, waarin de verzamelingen van de Oranjes een plaats vonden. Het grootste deel

van de stadhoudelijke verzamelingen kwam in deze periode na een verblijf van enkele jaren in Parijs, terug naar Den Haag. Dit gold echter niet voor de Aziatische voorwerpen die samen met de naturalia door de Fransen waren verkocht.⁹⁵

Het beheer van de Oranje-collecties was in handen van mr. A.J.C. Lampsins, directeur van de Koninklijke Bibliotheek. Voor de ordening en beschrijving van de collectie Royer vond Lampsins Van de Kastelee bereid.⁹⁶ In 1816 was Van de Kastelee met deze taak gereed. De verzameling werd ondergebracht in het nieuw opgerichte Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden en Van de Kastelee werd de eerste directeur. Het Kabinet was de eerste jaren gevestigd in de gebouwen aan het Buitenhof, waar zich vroeger het naturaliënkabinet van Willem v had bevonden. Het Kabinet verhuisde in 1821 naar het Mauritshuis.⁹⁷

De bedoelingen van Van de Kastelee zijn ons dankzij een ontwerptekst voor een algemeen plan voor het Koninklijk Kabinet bekend.⁹⁸ Het stuk is ongedateerd, maar moet zijn ontstaan in de oprichtingsperiode. Het was blijkbaar niet de bedoeling om van het Kabinet een gespecialiseerd museum te maken. In het plan ging Van de Kastelee eerder uit van een vervanging van het naturaliënkabinet van de stadhouders met de diverse en aan oude rariteitenkabinetten verwante verzameling: het kabinet zou onderdak moeten bieden aan *zeldzaamheden, oudheden, voortbrengselen van natuur, kunst en goede smaak*. Er werd naar maatschappelijke en praktische voordelen van een culturele instelling gezocht. De voorwerpen zouden een sieraad der natie zijn en een *spoor voor de nationale industrie*. Het kabinet zou moeten worden opengesteld voor het publiek, zodat de toestromende vreemdelingen een stimulans voor de Haagse middenstand konden betekenen. De verzameling Royer was dus de basis voor één van de eerste openbare collecties in Nederland. Enige jaren later bleek de verzameling bovendien van belang voor de ontwikkeling van de moderne wetenschappelijke volkenkunde in Nederland.⁹⁹ Intussen had men het belang van de etnografica in de collectie ingezien. In een lezing in 1830 in Dili-

gentia gehouden, ging Van de Kastele als eerste in Nederland dieper in op de betekenis van volkenkunde.¹⁰⁰ Ook de Nederlandse regering zag het belang in van deze nieuwe wetenschap. Een vooraanstaand museum en onderzoeksinstituut op het gebied van de volkenkunde kon internationale prestige opleveren. Vooral dankzij de unieke relatie met Japan was het mogelijk een bijzondere etnografische collectie op te bouwen. In 1826 en 1832 kocht de regering daarom belangrijke Japanse verzamelingen aan voor het kabinet.¹⁰¹

De verzameling van Jean Theodore Royer, ontstaan in het typische milieu van achttiende-eeuwse ontwikkelde en welgestelde burgers, was in veel opzichten nog verwant aan de vele exotische verzamelingen uit de zeventiende eeuw. Maar zij vormt ook het beginpunt van de moderne volkenkunde die in de negentiende eeuw ontstond. Daarmee is zij een belangrijke schakel in de geschiedenis van de bestudering van de cultuur van verre landen en volkeren in Nederland.

Noten

¹ *Lettres édifiantes et curieuses écrites des missions étrangères par quelques missionnaires de la compagnie de Jesus*, in Parijs verschenen tussen 1703 en 1818.

² Bijvoorbeeld: P. du Halde, *Description géographique, historique, chronologique, politique et physique de l'empire de la Chine et de la Tartarie chinoise*, Parijs 1735; J.J.P. Amiot et P.M. Cibot, *Mémoires concernant l'histoire, les sciences, les arts, les moeurs, les usages etc des Chinois*, Parijs 1776–1814.

³ L. Blussé, 'Of hewers of wood and drawers of water; Leiden University's early sinologists (1853–1911)', W. Otterspeer (ed.), *Leiden Oriental Connections 1850–1940*, Leiden 1989, p. 317.

⁴ Voor het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden: Th.H. Lunsingh Scheurleer, 'Het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden en zijn betekenis voor het Rijksmuseum. Deel I', *Bulletin van de KNOB* (1946), pp. 50–67/ 'Deel II', *Bulletin van de KNOB* (1956), pp. 269–308; Idem, 'De stadhoudelijke verzamelingen', *150 Jaar Koninklijk Kabinet van Schilderijen, Koninklijke Bibliotheek, Koninklijk penningenkabinet*, Den Haag 1967, pp. 9–50; P. de Clerq, 'Science at Court; The Eighteenth-century Cabinet of Scientific Instruments and Models of the Dutch Stadholders', *Annals of Science* 45 (1988), pp. 113–152.

⁵ Dit zijn de volgende zeven musea: Nederlandsch Museum van Geschiedenis en Kunst (Den Haag, later verhuisd naar en opgegaan in het Rijksmuseum, Amsterdam); Rijks Ethnografisch Museum (Leiden); Rijks Museum van Natuurlijke Historie (Leiden); Rijks Museum van Oudheden (Leiden); 's Rijks Mineralogisch-Geologisch Museum (Leiden); 's Rijks Herbarium (Leiden); Koninklijk Kabinet van Penningen en Gesneden Stenen (Den Haag). De collectie Chinese voorwerpen van Royer kwam alleen in de eerste twee instellingen terecht.

⁶ De voorwerpen kwamen in het Nederlandsch Museum van Geschiedenis en Kunst dat in het Rijksmuseum was gevestigd (dit museum ging in 1927 over in het Rijksmuseum voor Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid en het Nederlandsch Museum voor Geschiedenis). Minister J. Heemskerk (1818–1897) schreef in 1876 over de splitsing van de collectie van het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden: *Het ware raadzaam deze collectie volgens een meer wetenschappelijken grondslag te reorganiseeren. Het grootste gedeelte daarvan zou uitnemend geschikt zijn*

om tot een museum voor kunstnijverheid van Westersche en Oostersche volken herschapen te worden, terwijl eenige afdeelingen behoorden gevoegd te worden bij andere reeds bestaande verzamelingen [...] F.J. Duparc, *Een eeuw strijd voor Nederlands cultureel erfgoed*, Den Haag, 1975, p. 124 (brief aan de koning 19 juni 1876). De directeur ad interim van het Koninklijk Kabinet en de directeur van het Ethnografisch museum in Leiden kregen in datzelfde jaar de opdracht na te gaan op welke wijze de verzameling ware te splitsen in een Afdeeling voor zuivere Ethnographie en een museum voor vergelijkende Kunstindustrie. In 1883 was de splitsing formeel afgerond. De voorwerpen in Leiden, het grootste deel van Royers verzameling, zullen in de toekomst nader worden bestudeerd.

⁷ Ook Jean Royer was in Den Haag geboren. Hij was getrouwd met Sara Philippa Hoeft van Oyen, lid van een bekende patricische familie. Uit deze familie kwamen veel burgemeesters en hoge militairen voort. Zie A.J. van der Aa, *Biografisch Woordenboek der Nederlanden*, Haarlem 1852–1878 en *Nederlands Adelsboek* 61 (1968), p. 34.

⁸ Deze sympathie zou veel later duidelijk worden, toen Royer na de inval van de Fransen in 1795 geen enkele officiële functie meer aanvaardde. J.W. te Water, 'Levensbericht', *Handelingen der Jaarlijksche vergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* (gehouden 5 hooimaand 1808), p. 15. Ook de belangstelling voor de theologie zal zijn gebleven. In Royers bibliotheek bevonden zich opvallend veel theologische werken.

⁹ Te Water, *op. cit.* (noot 8), p. 16. D. Ruhnkenius (1723–1798) studeerde en werkte onder T. Hemsterhuis (1685–1766), eerst als lector en sinds 1761 als hoogleraar klassieke talen, aan de Leidse universiteit. Hemsterhuis was de eerste hoogleraar in Nederland die het Grieks uitvoerig bestudeerde.

¹⁰ Zijn proefschrift bevindt zich in de Leidse universiteitsbibliotheek: J.Th. Royer, *Disputatio juridica inauguralis de defensione vitae*, Leiden 1757.

¹¹ A.J.C.M. Gabriëls, *De Heren als Dienaren en de Dienaar als Heer; het stadhouderlijk stelsel in de tweede helft van de achttiende eeuw*, Leiden 1989, pp. 14–15.

¹² O. Vries, 'Geschapen tot ieders nut; een verkennend onderzoek naar Noordnederlandse ambtenaren in de tijd van het Ancien Régime', *Tijdschrift voor de geschiedenis* 90 (1977), p. 323 e.v. Gabriëls, *op. cit.* (noot 11), p. 31.

¹³ Vries, *op. cit.* (noot 12), p. 339.

¹⁴ P.J. Buijnsters, 'J.J. Björnstahl's bezoek aan Nederlandse boekverzamelaars in 1774–1775', *Documentatieblad werkgroep 18e eeuw* 34/35 (april 1977), p. 74.

¹⁵ Gemeente archief Den Haag, inventaris op de transportakten onroerend goed, volgnr. 1756, geregistreerd op 25 mei 1778. Het genoemde kavel komt overeen met het huidige nr. 17.

¹⁶ Toch was hij zelf blijkbaar niet in het bezit van een rijtuig, wat zeker een teken van grote welstand zou zijn. Hij verkocht de stalling en het koetshuis weer binnen veertien dagen. Gemeente archief Den Haag, inventaris op de transportakten onroerend goed, volgnr. 1770, geregistreerd op 3 juni 1778.

¹⁷ Gemeente archief Den Haag, archief van de notarissen werkzaam in Den Haag (aanvraagnr. 372), inv.nr. 6334, akte 326.

¹⁸ Het was in de achttiende eeuw gebruikelijk dat ambtenaren hun klerken in dienst namen. Vries, *op. cit.* (noot 12), p. 341.

¹⁹ Voor de welgestelde en ontwikkelde achttiende-eeuwer: Th.J.L. Verroen, 'Een verstandig rijk man; de 18e-eeuwse verzamelaar Adriaan Leonard van Heeteren', *Achttiende-eeuwse kunst in Nederland* (Leids Kunsthistorisch Jaarboek 4), Delft 1987, pp. 17–61.

²⁰ Te Water, *op. cit.* (noot 8), p. 16.

²¹ Op verzoek van Johan Meerman (1753–1815) ontwierp Royer in 1780 een grafmonument voor diens vader Gerard die in 1780 was overleden. In een brief van Royer aan Meerman uit 25 juli 1780 is sprake van een meegezonden tekening (die nu niet meer bekend is). Na de bespreking van de kleuren marmer brengt Royer de decoratiemotieven ter sprake: *Ces guirlandes sont d'un côté de chene qui represente la Couronne civique & de l'autre d'olivier qui est l'arbre consacré a Minerve Deesse de la sagesse, du scavoïr & des arts: ceci doit exprimer en quelques sorte les idées qu'on fera entrer dans l'épitaphe* (Museum Meermano-Westreenianum, Den Haag, S 102, brief 4). E.H. ter Kuile, *Leiden en westelijk Rijnland* (De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst, Deel VIII, 1), Den Haag 1944, p. 74; K.J.F.C. Knepelhout van Sterkenburg, *De gedenkteeken in de Pieterskerk te Leyden*, Leiden 1864, p. 22; J. van Heel, M. van Oudheusden en J.T. Booy, *Brieven van Jakob Philipp Hackert aan Johan Meerman uit de jaren 1779–1804 met enkele brieven van Johann Friedrich von Reiffenstein*, Den Haag 1988, pp. 12–13.

²² F.K.H. Kossmann, *Opkomst en voortgang van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden; geschiedenis van een initiatief*, Leiden 1966, p. 1. Een bedankbrief van Royer (gedateerd 6 maart 1767) voor zijn aanstelling als lid bevindt zich in het Centraal Bureau voor Genealogie in Den Haag (dossier Royer).

²³ De lijst met monumenten staat in een aantekenboek van Royer dat wordt bewaard in de Universiteitsbibliotheek, Leiden, afd. Oosterse handschriften, inv. nr. OR 8966. *De stoel van Jacoba van Beieren* bevindt zich nu in het Rijksmuseum (NM 1009) en stamt uit de tweede helft van de zestiende eeuw. De toeschrijving hiervan aan de eerste helft van de vijftiende eeuw (Jacoba van Beieren woonde van 1433 tot 1436 op het slot Teylingen) geeft inzicht in de kennis over dergelijke meubelen in Royers tijd (zie *Catalogus van meubelen en betimmeringen*, Amsterdam (Rijksmuseum) 1952³, nr. 183 en Lunsingh Scheurleer (1946), *op. cit.* (noot 4), p. 52, pl. XIII, afb. 13).

²⁴ Brief van Royer aan Van Wijn (17-6-1798), Koninklijke Bibliotheek, Den Haag, 74 B 4. Royer antwoordt in deze brief ontwikkend op Van Wijns verzoek.

²⁵ *Jaarboeken der Wetenschappen en Kunsten, in het Koninkrijk Holland*, deel II (1807), Amsterdam/Den Haag 1810, p. 101.

²⁶ Gemeente archief Den Haag, archief van de notarissen werkzaam in Den Haag (aanvraagnr. 372), inv.nr. 6334, akte 326 (3-2-1809); gelegateerd aan de Leidse universiteit, maar tot op heden niet te traceren.

²⁷ *Gedenkschrift van het Eeuwfeest van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden*, Leiden 1867. Deze bundel bevat lijsten van leden (Royer blijkt op 9 september 1766 lid te zijn geworden), bestuurders en publicaties die zijn uitgegeven onder supervisie van de Maatschappij.

²⁸ *Catalogue d'une tres belle collection de livres* [...] (veilingcatalogus van de bibliotheek van J.Th. Royer, geveild op 1 april 1816, bewaard in de bibliotheek van de Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels, NV 870 b), quarto nr. 895.

²⁹ H. van Wijn (1740-1831), pensionaris van Brielle en historicus (brieven Koninklijke Bibliotheek, Den Haag, 74 B 4). E. Scheidius (1742-1794), hoogleraar Oosterse talen aan de Gelderse Hoge School en Universiteit van Leiden (brief archief Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 951). Ch. Saxe (1714-1806), hoogleraar oudheden en oude letteren (brief Koninklijke

heden en oude letteren (brief Koninklijke Bibliotheek, Den Haag, 74 D 11). A. Vosmaer (1720-1799), directeur naturalien-kabinet van Willem V (brief Universiteitsbibliotheek, Leiden, BPL 246). H.A. Schultens (1763-1793), hoogleraar Oosterse talen en Hebreeuwse oudheden (in: F. Lequin (ed.), *The private correspondence of Isaac Titsingh; vol 1, 1785-1811*, Amsterdam 1990, nr. 58). J.W. te Water, (1740-1822), predikant, hoogleraar kerkgeschiedenis, sinds 1765 bevriend met Royer. Zie Te Water, *op. cit.* (noot 8), p. 15. D. Ruhnkenius (zie noot 9).

³⁰ Te Water, *op. cit.* (noot 8), p. 16.

³¹ Lequin, *op. cit.* (noot 29), nr. 58. Titsingh was van 1778 tot 1784 hoofd van de factorij in Japan en vervulde functies in China, Batavia en Bengalen.

³² Lequin, *op. cit.* (noot 29), p. 109, brief 55 (16 juni 1789) Jan Titsingh (broer I. Titsingh) aan H.A. Schultens.

³³ Lequin, *op. cit.* (noot 29), p. 171, brief 81 (30 januari 1791) I. Titsingh aan J. Titsingh.

³⁴ Boedelbeschrijving (opgemaakt 17-23 februari 1815) na de dood van de weduwe Royer in 1814. Gemeente archief Den Haag, archief van de notarissen werkzaam in Den Haag (aanvraagnr. 372), inv.nr. 6335, akte 44. Een waarschijnlijk identiek exemplaar, uitgereikt aan Jacob van Dijk bevindt zich in het Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nr. VG 01-2735. Voor dit genootschap: C.B.F. Singeling, *Gezellige schrijvers. Aspecten van letterkundige genootschappelijkheid in Nederland 1750-1800*, Amsterdam 1990, pp. 80 e.v.

³⁵ *Proeven van poëtische mengelstoffen*; deel I, Leiden 1774, p. xxxv.

³⁶ Brief van Royer aan A. Vosmaer (18 november 1776), Universiteitsbibliotheek, Leiden, BPL 246.

³⁷ In dit kabinet bevond zich ook een aantal objecten uit Azië. Zie Lunsingh Scheurleer (1967), *op. cit.* (noot 4), p. 22.

³⁸ In de veilingcatalogus van de bibliotheek (zie noot 28) vinden we onder andere de volgende onderwerpen: *theologie, jurisprudence, philosophie, medicine et histoire naturelle, arts et metier, architecture, peinture, sculpture, geographie et histoire, histoire militaire, geologie et heraldique, antiquités, poesie, voyages*. In totaal werden 3804 boeken geveild die echter, volgens de titelpagina, niet alle aan Royer hadden toebehoord, maar ook aan *un autre amateur*.

³⁹ Het is verleidelijk te veronderstellen dat het

familieportretten betreft. De weduwe Royer maakte speciaal voor deze portretten een legaat aan *Jane Philippine Heuft*, Gemeente archief Den Haag, archief van de notarissen werkzaam in Den Haag (aanvraagnr. 372), inv.nr. 6334, akte 326 (7 februari 1810).

⁴⁰ Het bekendste voorbeeld van een schilderijenkamer die Royer zeker zal hebben gekend, is de schilderijengalerij van prins Willem v op het Buitenhof. Zie: C.W. Fock, 'De schilderijengalerij van prins Willem v op het Buitenhof te Den Haag (1)', *Antiek* 11 (1976-1977), p. 113 e.v.

⁴¹ Brief Royer aan Van Wijn (25 maart 1795), Koninklijke Bibliotheek, Den Haag, 74 B 4. Waarschijnlijk is J. van Dijk (1718-1798) bedoeld. Hij was hoogleraar in de godgeleerdheid geweest aan de illustere school van Maastricht. Na zijn emeritaat (1771) verhuisde hij naar Voorburg en vervolgens Den Haag (1794). Van Dijk was beoefenaar van de Latijnse en Nederlandse dichtkunst en evenals Royer lid van het genootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt*.

⁴² We zijn voor een beeld van de prent- en tekeningen-collectie afhankelijk van een inventaris die na de dood van Royer is gemaakt. *Catalogus van Prenten/Tekeningen nagelaten door Mevrouw De Weduwe, wijle de Heer Griffier Roijer*. Hartelijk dank aan drs mw. E. Tholen voor haar informatie, zie E. Tholen, 'Het Museum van Fraaije Kunsten voor Academische Jongelingschap der Leidsche Hoogeschool', *Het Leidse prentenkabinet. De geschiedenis van de verzamelingen* (Leids Kunsthistorisch Jaarboek 9), Leiden/Baarn, 1994, pp. 13-120. De weduwe Royer liet de prenten na aan de Leidse universiteit (Gemeente archief Den Haag, archief van de notarissen werkzaam in Den Haag (aanvraagnr. 372), inv.nr. 6334, akte 326). De collectie van het Leidse Prentenkabinet is sindsdien sterk uitgebreid en aangezien de prenten op een andere manier zijn geordend, is het niet meer mogelijk de stukken van Royer te identificeren.

⁴³ J.J. Björnstahl, *Reize door Europa en het Oosten, Deel v bevattende het dagboek der reize door Zwitserland, Duitsland, Holland, Engeland*, Utrecht/Amsterdam 1783, p. 380.

⁴⁴ De beschrijvingen in de catalogus die in noot 42 is genoemd, zijn te algemeen voor het identificeren van afzonderlijke prenten. Royer kocht twee prenten op de veiling van G. Hoet op 25 augustus 1760 (F. Lugt, *Repertoire des catalogues de ventes 1, 1600-1825*, Den Haag

1938, nr. 1109). Van deze veiling wordt in het Rijksprentenkabinet, Amsterdam en in het RKD, Den Haag een catalogus bewaard met in de marge aantekeningen over kopers en prijzen; de naam Royer komt enkele malen voor. Aan de hand van de iets nauwkeuriger omschrijvingen in deze catalogi zijn de prenten te identificeren.

⁴⁵ Brief van Nicolaes Witsen aan Gisbert Cuper (1644-1716), geciteerd in E. Bergvelt en R. Kistemaker (ed.), *De wereld binnen handbereik. Nederlandse kunst- en rariteitenverzamelingen 1585-1735*, Zwolle/Amsterdam 1992, p. 137.

⁴⁶ Dit blijkt bijvoorbeeld uit de titel van de inaugurale rede van Tiberius Hemsterhuis in 1748: *Over de studie van de oude talen gericht op verbetering der zeden en de beoefening der deugd* (geciteerd in H.H. Zwager, *Nederland en de Verlichting*, Bussum 1972, p. 81).

⁴⁷ Björnstahl, *op. cit.* (noot 43), p. 380. Te Water, *op. cit.* (noot 8), p. 17. De boeken komen in de inventaris van Van de Kastele voor bij nr. 640.

⁴⁸ Björnstahl, *op. cit.* (noot 43), p. 371.

⁴⁹ Universiteitsbibliotheek, Leiden, Afdeling Oosterse handschriften, OR 8966. Deze reeksen waren overigens al lang bekend in het Westen en hadden in de zeventiende eeuw ruime aandacht van geleerden die poogden de Chinese en westerse chronologieën met elkaar in overeenstemming te brengen. Ze zullen voor Royer in de eerste plaats interessant zijn geweest als schrijfoefening.

⁵⁰ J. Willmet, 'Schets van de staat der Oostersche litteratuur in Holland in de achttiende eeuw', *Gedenkschriften in de hedendaagsche talen van de derde Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van wetenschappen, letterkunde en schoone kunsten*, Deel II, Amsterdam 1820, p. 192.

⁵¹ Brieven van Royer aan Johan Meerman in Museum Meermann-Westreenianum, Den Haag, S 102, brief 1 (19 maart 1779) en 6 (31 januari 1788).

⁵² Waarschijnlijk betreft het panelen voor een kabinet in het Stadhoudelijk kwartier aan het Binnenhof in Den Haag. Constantijn Huygens had zich in 1685 in een brief aan prinses Mary beklaagd over het verzagen van Chinese lakpanelen om dit kabinet te betimmeren. Eén van zijn bezwaren was dat de Chinese teksten op deze panelen hun samenhang zouden verliezen. Huygens zegt in de brief toe dat hij de betekenis van de teksten zal achterhalen (zie Th.H. Lun-

singh Scheurleer, 'Stadhouderlijke lakkabinetten', *Opstellen voor H. van der Waal. Aangeboden door leerlingen en medewerkers*, 5 maart 1970, Amsterdam/Leiden 1970, pp. 164-165 en J.A. Worp (ed.), *De briefwisseling van Constantijn Huygens (1608-1687)*. Deel 6 1663-1687 (RGP, grote serie, 32), Den Haag 1917, p. 456, brief 17 september 1785 (in dit werk is geen brief van Huygens opgenomen waarin hij de betekenis vraagt).

In het Rijksmuseum bevinden zich drie brieven waarin antwoord wordt gegeven op de vraag naar de betekenis van karakters op een lakscherm van de prinses van Oranje (archieff Rijksmuseum, Amsterdam nr. 951). Het is niet duidelijk aan wie deze brieven zijn gericht. Eén brief is gedateerd '86 en in deze brief is sprake van de inname van Boeda. Boeda(pest) werd in 1686 veroverd op de Turken, zodat de brieven uit dat jaar moeten stammen. M. Thevenot (1620?-1692) en Ph. Couplet (1622-1693) verzorgden de vertaling: steeds varianten van het karakter voor lang leven. Omdat dit antwoord zo precies aansluit op Huygens' onderzoek, neem ik aan dat de brieven in het Rijksmuseum voor hem bestemd waren en dat zij betrekking hebben op de lakpanelen in Den Haag.

⁵³ M.A.P. Meilink-Roelofs, 'Ulrich Gualtherus Hemmingson; voc dienaar en verbindingsschaakel tussen China en Nederland', *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 31 (1982), pp. 456-474. Ook in de zeventiende eeuw ontstonden collecties door nauwe samenwerking met voc-beambten; zie bijvoorbeeld voor de verzameling van N. Witsen: Bergvelt, Kistemaker (ed.), *op. cit.* (noot 45), pp. 58 en 154.

⁵⁴ C.J.A. Jörg, *Porcelain and the Dutch China trade*, Den Haag 1982, appendix 2, pp. 202-204.

⁵⁵ *Bulletin de la Commission pour l'histoire des Eglises Wallonnes*, deel II, Den Haag 1887, p. 189. Vriendelijke mededelingen over Waalse predikanten-families Ds. R. le Gras. Het contact met Certon verklaart wellicht ook de aanwezigheid van objecten uit Amerika in Royers verzameling (inventaris Van de Kastele nr. 482 en verder). Certon maakte behalve reizen naar China, twee reizen naar Amerika.

⁵⁶ Meilink-Roelofs, *op. cit.* (noot 53), p. 465.

⁵⁷ L. Blussé, *Tribuut aan China. Vier eeuwen Nederlands-Chinese betrekkingen*, Amsterdam 1989, p. 106.

⁵⁸ In een brief 4 oktober 1775 vraagt Certon aan Royer of hij nog wensen heeft die hij aan Hemmingson kan doorgeven. Archief Rijksmuseum,

Amsterdam, nr. 949.

⁵⁹ Brieven zonder datum, archief van het Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 950.

⁶⁰ Archief van het Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 951.

⁶¹ Voor het notitieboek, zie noot 23; de tekst is in het Latijn, de citaten in dit artikel zijn vertaald door Robert Hellinx. Bezoeken van Chinezen aan Nederland hadden al eerder plaats gevonden, zie Blussé, *op. cit.* (noot 57), p. 87.

⁶² Brieven van Certon en prins Willem v aan Royer in het archief van het Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 949.

⁶³ *Nec puto ullum nostratium paris conditionis hominem si Sinam adiret simile quid praestare valiturum.*

⁶⁴ Brief van Certon aan Royer 4-10-1775, archief van het Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 949.

⁶⁵ Vertaling K. Ruitenbeek. Het schrift is moeilijk te lezen; waarschijnlijk is het een dialect uit de omgeving van Canton. De karakters voor Royer bestaan niet officieel (zijn bedacht) maar geven de klank weer van de Franse uitspraak van deze naam (in standaard uitspraak *Lianye*).

⁶⁶ Dit blijkt uit twee brieven van de directeur van de Koninklijke Bibliotheek aan koning Willem I, Algemeen Rijksarchief (ARA), Den Haag, tweede afdeling, Archief Ministerie Binnenlandse Zaken, Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen 1815-1848, inv.nr. 4030, nr. 32 (4 juni 1816) en 37 (28 februari 1815); Eén inventaris bevindt zich in het archief van het Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 865, een ander exemplaar in het ARA idem, inv.nr. 4030 nr. 36 (10 augustus 1816).

⁶⁷ In een brief aan koning Willem I meldt de directeur van de Koninklijke Bibliotheek de goede ontvangst op 27 maart 1815 van de inventaris van Royers kabinet (Algemeen Rijksarchief (ARA), Den Haag, tweede afdeling, Archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Onderwijs Kunsten en Wetenschappen 1815-1848, inv.nr. 4030, 14-IV-1815). Het is niet duidelijk of dit een inventaris door Royer is of een voorlopige inventaris, gemaakt na het overlijden van mevrouw Royer.

⁶⁸ Voor algemene informatie over de objecten uit Canton uit Royers tijd heb ik gebruik gemaakt van C.J. Crossmann, *The decorative arts of the China trade. Painting, furnishing and exotic curiosities*, Woodbridge 1991.

⁶⁹ Archief van het Rijksmuseum, Amsterdam,

nr. 1087, o.a. uittreksel uit brief 117 (1923); idem nr. 1005, 272 (23 november 1921). *Jaarverslagen van 's Rijks Verzamelingen van Geschiedenis en Kunst*, over 1918, p. 24; idem over, 1922 p. 28. Deze ruilingen pasten in het beleid van het Rijksmuseum. In 1921 was F. Schmidt-Degener (1881–1941) hoofddirecteur geworden. Hij streefde naar een museum met voorwerpen van hoge esthetische kwaliteit en naar een duidelijke scheiding tussen deze voorwerpen en de stukken die de Nederlandse geschiedenis of buiten-Europese culturen documenteerden. Zie Duparc, *op. cit.* (noot 6), pp. 194–202.

⁷⁰ Brief directeur van het Nederlandsch Museum, M. van Notten aan de minister van Kunst en Wetenschappen, archief van het Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 1005, 272 (23 november 1921). Op dit moment zijn 155 voorwerpen uit de verzameling Royer in het Rijksmuseum bekend (122 hiervan behoren tot de rubriek *porcelainen*).

⁷¹ Vgl. B. Dam Mikkelsen, T. Lundbaek, *Ethnographic objects in the Royal Danish Kunstskammer, 1650–1800*, Kopenhagen 1980, p. 184; in 1790 werden identieke ballen aangekocht voor de Deense koninklijke verzameling.

⁷² In het wapenschild bevinden zich drie zilveren windhonden tegen een blauwe achtergrond; het helmteken is een uitkomende hond (Centraal Bureau voor Genealogie, Den Haag, heraldische collectie Muschart, 56 G 1/2).

⁷³ Het begrip *Moors* kan zowel op een Noord-afrikaanse/Spaanse herkomst als op een herkomst uit een islamitisch land in het algemeen duiden.

⁷⁴ C. Clunas, *Chinese Export Watercolours*, Londen 1984.

⁷⁵ C.H. Carpenter jr., 'The Chinese Collection of A.E. van Braam Houckgeest', *Antiques Magazine* 105 (1974), pp. 338–347. De verzameling werd in 1799 gedeeltelijk geveild. Het is theoretisch mogelijk dat Royer bladen uit Van Braams collectie verwierf.

⁷⁶ P. Lunsingh Scheurleer, 'Hoofse snuisterijen uit India', *Mededelingenblad van de Vereniging van Vrienden der Aziatische Kunst* 21 (1991, nr. 3), pp. 12–13; P.C. Ritsema van Eck en H.M. Zijlstra, *Glass in the Rijksmuseum* deel 1, Zwolle 1993, cat.nrs. 351–353 en 404.

⁷⁷ De stukken waren oorspronkelijk bedoeld voor de Leidse universiteit. De weduwe Royer legateerde ze op 3 februari 1809; bij het legaat aan het kabinet uit 3 maart 1814 vermeldde zij

expliciet dat het legaat aan Leiden onveranderd moest blijven. Gemeente archief Den Haag, archief van de notarissen werkzaam te Den Haag (aanvraagnr. 372), inv.nr. 6334, akte 32.

⁷⁸ J.H.J. Leeuwrik, 'Koloniale pijpfoedralen', *Antiek* 27 (1993), p. 484.

⁷⁹ Boedelinventaris na het overlijden van de weduwe Royer, Gemeente archief Den Haag, archief van de notarissen werkzaam te Den Haag (aanvraagnr. 372), inv.nr. 6335, akte 44.

⁸⁰ Verkoping op 31 juli 1815. Gemeente archief Den Haag, archief van de notarissen werkzaam te Den Haag (aanvraagnr. 372), inv.nr. 6335, akte 163.

⁸¹ Deze werkwijze staat beschreven in een brief van Van der Kellen aan de minister van Onderwijs van 22 maart 1877, archief van het Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 766.12.

⁸² Dit werd al in 1985 geconstateerd door A.L. den Blaauwen, 'The porcelain collection in the Rijksmuseum', P. Lunsingh Scheurleer (ed.), *Asiatic Art in the Rijksmuseum*, Amsterdam 1985. Om te bepalen of deze groep *uitsluitend* uit de collectie Royer afkomstig is, was het noodzakelijk in de twee genoemde archieven de volgende gegevens te controleren: Welk porselein was tussen 1815 en 1876 aan het Kabinet toegevoegd en hoe was dit omschreven. Als het Kabinet binnen deze periode porselein zonder duidelijke omschrijvingen had verworven, was dit immers onherroepelijk vermengd geraakt met Royers porselein. Duidelijk werd dat in deze periode nauwelijks porselein aan de collectie van het Kabinet is toegevoegd. Het Kabinet had zelf bijna geen geld om aan te kopen en uit de correspondentie met de minister van Binnenlandse Zaken blijkt dat hij niet erg vrijgevig was (*Indien er ruimte van geld is – fiat anders is het Kabinet aan Chineesche Knutselarijen rijk genoeg*, Algemeen Rijksarchief (ARA), Den Haag, tweede afdeling, Archief Ministerie van Binnenlandse Zaken, Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen 1815–1848, inv.nr. 4139, nr. 1477 (2 september 1822)). In de enkele gevallen dat het Kabinet porselein verwierf, was dit steeds goed beschreven en is vermenging met Royers porselein bij de inventarisatie in 1876 dus onwaarschijnlijk. De belangrijkste aanwinsten waren het porselein uit de verzamelingen van J. Cock Blomhoff (1779–1853) en J.F. van Overmeer Fischer (1800–1848), die in 1826 en 1832 aangekocht werden. Voor de beschrijving van deze collecties: Archief van het Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 837.4 en 869 (Cock Blomhoff) en Rijksmuseum voor Volkenkunde,

Leiden, ms. 2951 (Van Overmeer Fischer).

⁸³ O.a. gepubliceerd in M. Medley, *The Chinese Potter; a practical history of Chinese ceramics*, Oxford 1989, pp. 231–232 en Lunsingh Scheurleer (ed.), *op. cit.* (noot 82), nr. 72 (p. 85).

⁸⁴ Vertaling K. Ruitenbeek, Rijksmuseum, Amsterdam.

⁸⁵ Voor de vertaling van de inscriptie zie Lunsingh Scheurleer (ed.), *op. cit.* (noot 82), nr. 88 (p. 95).

⁸⁶ Onder etnografie is hier verstaan: beschrijving/bestudering van de aard en levenswijze van een volk (parafraze Van Dale, 1984¹¹).

⁸⁷ In het testament, de boedelbeschrijving en de inventaris van Van de Kastele is sprake van een *rariteitenkabinet*. Royer zelf noemt zijn verzameling in een in het Latijn gesteld verslag echter zijn *museum*, zie p. 9.

⁸⁸ Voor de algemene informatie over verzamelen in de zeventiende en achttiende eeuw heb ik gebruik gemaakt van Bergvelt en Kistemaker (ed.), *op. cit.* (noot 45); K. Pomiam, *Collectors and curiosities; Paris and Venice, 1500–1800*, Cambridge 1990; E. Bergvelt e.a. (ed.), *Verzamelen, van rariteitenkabinet tot kunstmuseum*, Heerlen, 1993.

⁸⁹ Bergvelt en Kistemaker (ed.), *op. cit.* (noot 45), p. 281. Als uitzondering noemt Z.C. von Uffenbach (1683–1734) enige etnografische voorwerpen in het verslag van zijn bezoek aan het kabinet van L. Vincent (1658–1727).

⁹⁰ Blussé, *op. cit.* (noot 57), p. 88.

⁹¹ Björnstahl, *op. cit.* (noot 43), p. 377.

⁹² Te Water, *op. cit.* (noot 8), p. 17.

⁹³ Gemeente archief Den Haag, archief van de notarissen werkzaam in Den Haag (aanvraagnr. 372), inv.nr. 6334, akte 326.

⁹⁴ Idem, wijziging 30 maart 1814.

⁹⁵ Lunsingh Scheurleer (1967), *op. cit.* (noot 4), p. 36 e.v. Stadhouders Willem v slaagde erin een deel van zijn (Aziatische) rariteiten mee naar Engeland te nemen. Deze kwamen na de Franse bezetting met zijn zoon weer in Nederland terug.

⁹⁶ Archief Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 843, brief van de directeur van de Koninklijke Bibliotheek aan Van de Kastele (8 juni 1815).

⁹⁷ F. Rikhof, *Inventaris van de archieven van het Rijksmuseum te Amsterdam en zijn voorgangers, 1807–1945*, Amsterdam 1989, p. xx. Het naturaliënkabinet bevatte ook de (kunst)handwerkobjecten uit Azië.

⁹⁸ Archief van Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 778.

⁹⁹ P.E. de Josselin de Jong, H.F. Vermeulen, 'Cultural anthropology at Leiden university: from encyclopedism to structuralism', in: Otterspeer (ed.), *op. cit.* (noot 3), Leiden 1989, pp. 281–286.

¹⁰⁰ De tekst bevindt zich in het archief van het Rijksmuseum, Amsterdam, nr. 913.

¹⁰¹ Rikhof, *op. cit.* (noot 97), p. xx. De etnografische collecties kwamen na de sluiting van het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden terecht in 's Rijks Ethnografisch Museum (nu Rijksmuseum voor Volkenkunde) dat in 1837 in Leiden was opgericht.